

Aprofitem el parèntesi per a fer un resum de les relacions del SDE amb organitzacions estudiantils internacionals, que és un dels temes que acabem de mencionar. La qüestió es plantejà immediatament després de la constitució del SDEUB, a la 4a Reunió Nacional Coordinadora, que decidí demanar la incorporació com a tal RNC a la Conferència Internacional d'Estudiants (CIE) com a observador, i a la Unió Internacional d'Estudiants (UIE) com a membre associat (aproximadament equivalent a observador, perquè hi havia també la categoria de membre de ple dret).

Malgrat la presència de dos delegats estrangers, tots dos de la CIE, a la Caputxinada --com hem vist--, la XII Conferència Internacional d'Estudiants celebrada l'estiu de 1966 a Nairobi (Kenya) --a la qual assistí un delegat del SDEUB-- decidí mantenir el seu reconeixement a la FNEC i va considerar que la RNC no tenia suficient "personalitat jurídica" per a acceptar-la. Això no va evitar que fos molt airejada per la premsa espanyola la revelació de la revista nordamericana Ramparts sobre la subvenció secreta que la Unió Nacional d'Estudiants del Estats Units rebia de la central d'espionatge CIA, i que es recordés la presència del delegat nordamericà a l'assemblea de Caputxins. Sembla que els intents més o menys indirectes de la CIA d'introduir la seva influència en el si del SDEUB existiren realment, però aviat els representants dels estudiants catalans demanaren explicacions sobre la naturalesa dels ajuts revelats per Ramparts i els contactes es tallaren de seguida.

En canvi, el IX Congrés de la UIE (5 març 1967) aprovà la incorporació dels representants dels estudiants espanyols amb les sigles SDEE, i aquests participaren en diverses activitats organitzades per la Unió Internacional. Fins i tot el ministre Lora Tamayo s'hi referí en el discurs d'inauguració del nou edifici de la facultat d'Econòmiques de Barcelona el setembre de 1967:

"El movimiento (dels estudiants espanyols) que tiende a dilatarse en reuniones, asambleas y congresos, en coincidencia con organizacio-

nes de otros países, se propone la llamada "transformación democrática de la Universidad y la toma de conciencia política de los estudiantes", forma parte de la Internacional Estudiantil comunista (UIE), con sede en Praga, cuyo último Congreso se celebró en Mongolia en abril de 1967, y tiene por finalidad promover la unión de los estudiantes a otros sectores del país, los más diversos ciertamente, en la implantación de aquella ideología."²⁷

Entre unes coses i altres, i a part dels actes i manifestacions de solidaritat envers la lluita democràtica dels estudiants espanyols realitzats a diversos països europeus, i de la presència de delegats estrangers a assemblees públiques a les Universitats de Barcelona i Madrid --fets als quals ens hem referit amb més detall al llarg de l'exposició--, la presència de delegats del Sindicat Democràtic d'Estudiants en reunions internacionals entre abril de 1966 i 1967 fou la següent: Ier. Congrés del Sindicalisme estudiantil de "l'Europa dels 6" a Liège (Bèlgica), VII European Meeting a Helsinki (Finlàndia), Seminari sobre la democràcia de l'ensenyament a Brussel·les (Bèlgica), Congrés Internacional de la UNEF a Grenoble (França), XII Conferència Internacional d'Estudiants a Nairobi (Kenya), VIII European Meeting a Enricha (Itàlia), i IX Congrés de la UIE a Ulan Bator (Mongolia).

Les dificultats dels moviments de masses, especialment CCOO i SDE, davant la situació política cada vegada més dominada per les opcions continuïstes i dictatorials que s'afermaven en el si del règim, va repercutir directament en el si dels partits polítics que impulsaven aquests moviments, i també en el si de les seccions universitàries d'aquests partits.

Ja hem parlat de la separació del MSC del grup socialdemòcrata SODSC que estructurarà la seva secció universitària cap a gener de 1967 i impulsarà la celebració d'unes eleccions "neutres" entre les APE i el SDEUB a principis del curs següent, com ara veurem.

Per l'altre costat, el PSUC sofrí l'escissió més important de la seva

història durant la primavera de 1967. Efectivament, en el si del partit majoritari dels que actuaven en el SDEUB i a CCOO ja s'havia anat configurant una tendència que volia resoldre la contradicció entre il·legalitat i actuació pública dels moviments de masses a base d'accentuar-ne els aspectes més directament polítics i d'avantguarda, i de la qual n'havien estat expressions significatives la manifestació contra el Referèndum de 7 de desembre de 1966, la manifestació de 17 de febrer de 1967 contra la repressió a CCOO i el SDEUB, i les altres manifestacions convocades (i amb assistència cada cop més baixa) l'abril i maig del mateix any. Les divergències polítiques començaren a teoritzar-se a partir d'una declaració del Comité Executiu del PCE d'abril de 1967 en la qual es deia, entre altres coses:

"Es urgente el encuentro de toda la oposición e incluso de los elementos evolucionistas en torno a una mesa de conferencias para examinar cómo va a asegurarse la solución del problema político español sin guerra civil."

Era un precedent de les més nítides distincions entre "ultres" i "evolucionistes" que Santiago Carrillo explicaria al llibret Nuevos enfoques a problemas de hoy i Gregori López Raimundo a Per la bona via, i de la política de "Pacte per la llibertat" que el PCE i el PSUC proposarien a partir de 1969. Aquesta política partia implícitament de la constatació que els moviments populars de masses no tenien per si sols la força suficient per a enderrocar la dictadura i per això calia un acord d'aquells amb sectors burgesos que s'anaven separant del continuïsm dictatorial. Els escindits del PSUC, que primerament reivindicaven la tradició política del partit i acusaven els dirigents del mateix de separar-s'en, i que utilitzaren durant un temps la capçalera de l'òrgan del Comité de Barcelona del PSUC, Unidad, com a portaveu propi, posaven l'accent, en canvi, en el reforçament de l'organització de les masses i es negaven a qualsevol proposta de pacte. Val a dir que aquestes posicions trobaren

un cert ressò entre quadres dels moviments de masses --entre ells els del SDEUB-- i fins i tot tingueren en un principi una notable capacitat d'atracció envers els militants d'altres grups (FOC, FSF-UP) que també hi participaven.

El treball del grup Unidad s'enfocà doncs en un primer moment a fer-se amb la direcció de les CCOO i el SDEUB, apartant-ne els "carrillistes". En aquesta feina actuaren d'acord amb el FOC en el si de CCOO (utilitzaren una plataforma reivindicativa conjunta coneguda amb el nom de "cinc punts del metall"), i d'acord amb FSF-UP en el si del SDEUB (ajuda mútua entre els diversos candidats a delegats de facultat en les eleccions de novembre de 1967). Però la constitució del Partido Comunista de España (internacional) en una Conferència del grup Unidad el desembre de 1967 significà una radicalització de plantejaments que l'allunyà dels moviments de masses i el portà a una política d'auto-afirmacions com a "partit dirigent" de la classe obrera que quedaven molt lluny de la realitat dels fets. L'abandó de les CCOO va anar acompanyat per la consigna de dimissió dels enllaços i jurats i més tard per una fantasmal creació de Comisiones Obreras Revolucionarias (COR), i la decisió presa el març de 1968 d'abandonar el SDEUB, juntament amb la convocatòria d'una manifestació "no pacífica" diferent a la convocatòria unitària de CCOO per l'1 de maig del mateix any, li valgué una nova escissió que donaria lloc més tard al grup Bandera Roja. L'intent de radicalització del Sindicat Democràtic d'Estudiants portat a terme per Unidad-PCE (i), influí, no obstant, al llarg dels mesos a què hem fet referència, en la definitiva crisi d'aquella organització estudiantil.

En un sentit similar es mogué l'acció dels altres grups que quedaven a la Universitat després que la repressió contra el SDEUB fes desaparèixer del tot la presència d'estudiants del MSC i FNC. FSF-UP i FOC crearen conjuntament en un principi l'octubre del 67 las Comisiones de Estudiantes Socialistas (CES), plataforma en la qual participaren també estudiants independents i que, com hem dit, col.laborà amb els escindits

del PSUC en les darreres eleccions de delegats del SDEUB. Pel mes de març de 1968, però, el FOC abandonà les CES i féu apareixer una efímera Agrupación de Universitarios Socialistas (AUS), que a la pràctica s'entenen com a simples plataformes de captació de prosèlits del FOC de cara a "reforçar el moviment obrer", política que trobava un cert camp abonat en l'escepticisme envers les possibilitats de lluita del moviment estudiantil que creava la crisi del SDEUB. El grup Universitat Popular i la seva plataforma CES propugnaven en canvi convertir el moviment estudiantil i el SDEUB en un moviment anticapitalista basat en un "programa de transició al socialisme a la Universitat" que incloïa com una de les principals reivindicacions l'"autogestió" de la Universitat pels mateixos estudiants. El portaveu d'UP, Acció Política, va merèixer el discutible honor de ser citat al "Telediario" i en un discurs del ministre Lora Tamayo a les Corts, en un paràgraf --presentat com a exemple de "subversió"-- en el qual es parlava de "reivindicacions inasimilables" que "se propondrían, no mejoras formales, sino transformaciones incompatibles con el actual sistema y que a la vez sean suficientemente comprensibles y movilizadoras para la masa universitaria".²⁸

A la IV RCP, celebrada a Madrid del 10 al 12 d'octubre de 1967 amb representants de Barcelona, Madrid, Oviedo, Santiago, Sevilla, València, Valladolid, Saragossa, Bilbao i Màlaga, se centrà en la convocatòria d'eleccions estudiantils a totes les Universitats d'Espanya amb un criteri comú. Independentment que en algunes Universitats i facultats endarrerides s'utilitzés encara el mecanisme legalment previst per a les ja inexistents AE, la Reunió plantejava les eleccions:

"amb l'únic contingut que és propi del moviment universitari: la marxa cap a la consecució del Sindicat Democràtic que serveixi per a lluitar per la consecució del nostre objectiu fonamental: la Reforma Democràtica de la Universitat."

S'insistia en la conveniència de ressaltar la perspectiva de transfor-

macions estructurals generals que requeria la RDU i el lligam de la lluita universitària amb la d'altres sectors, i s'afegia:

"Es necessari remarcar el significat especial que cobren aquestes eleccions. Per primera vegada un òrgan representatiu dels estudiants espanyols convoca unes eleccions sindicals."

Durant la primera quinzena de novembre se celebraren les eleccions de consellers i delegats del SDEUB a totes les facultats de la Universitat de Barcelona, amb un alt nivell de participació. Malgrat la persecució sistemàtica de que era objecte el Sindicat, i malgrat les dissensions internes que hi començaven a aparèixer, el SDEUB seguí sent l'única perspectiva democràtica que tenien els estudiants per a promoure les seves reivindicacions generals i la resolució dels problemes acadèmics més immediats, més encara quan les AE havien quedat totalment extingides i no hi hagué el més mínim intent de resucitar-les. Val a dir que en aquestes eleccions, tot i l'altíssim nivell de participació estudiantil, ja no hi hagué en general el recolzament obert dels catedràtics que tradicionalment les havien presidit, i fins i tot en alguns casos minoritaris i aïllats es formularen acusacions de frau en el recompte dels vots contra els estudiants que les havien presidit. De tota manera, s'estructuraren de nou consells i departaments i es formà una nova Junta de delegats integrada per: Xavier Bosch (Medicina), Mariona Petit (Ciències), Pere Riera (Arquitectura), Rosa Vilaró (Lletres), Antoni Zabalza (Econòmiques) i Guillermina Roca (Enginyers). ~~Al~~tra la novetat de tres delegades de facultat del sexe femení --sense precedents--, la composició de la Junta de delegats posava de manifest l'existència de tendències divergents entre els grups polítics que actuaven a la Universitat. A diferència d'anys anteriors, on hi havia hagut majoria clara del PSUC (amb el complement d'alguns delegats cristians o dels grups socialistes), en aquesta ocasió la majoria "parlamentària" la tenien ja els delegats d'Unidad, FOC i UP considerats en conjunt, i el PSUC era en minoria.

La nota discrepant estigué a la facultat de Dret on s'organitzaren les esmentades "eleccions neutres". La iniciativa partí de fet d'un acord entre els estudiants del SODSC i el degà Albaladejo (probablement recolzat des de l'"ombra" per altres catedràtics) i es proposava trobar --en una experiència semblant a la que pels mateixos dies s'intentava a les facultats d'Econòmiques de Bilbao i Madrid-- una solució particular de la facultat al problema de l'associacionisme estudiantil, que fos alhora massivament reconeguda i acceptada pels estudiants i no tingués els inconvenients de la il.legalitat. Després d'algunes discussions per cursos, se celebrà una assemblea de facultat el 14 de novembre amb la presència d'Albaladejo. Aquest prometé unes eleccions realment lliures i representatives, però "sense sigles", a canvi del reconeixement dels consellers elegits, una autonomia total de funcionament per part dels estudiants, el lliurament a aquests dels fons econòmics destinats a aquest fi que s'incloïan en les quotes de matrícula, mitjans d'expressió lliures, etc. Així mateix, acceptà diverses propostes de l'assemblea en el sentit de proposar a la superioritat la legalització de l'organització que es creés, la reforma del reglament de disciplina acadèmica, la participació d'estudiants en l'elaboració dels plans d'estudi, i fins i tot la possibilitat d'exercir el dret de vaga i l'anul.lació de les sancions existents. Ho prometia, per tant, tot; però, com el mateix Albaladejo advertí, es tractava d'una "iniciativa no oficial" de la qual n'a-pareixerien aviat les limitacions. En tot cas, en aquell moment la proposta va tenir la virtut de reflectir el cansament i la por a una total il.legalitat que sentien ja molts estudiants, i es va veure fins i tot recolzada pels petits grups d'estudiants d'extrema dreta que atacaven el SDEUB acusant-lo d'estar instrumentalitzat pels partits polítics i s'a-profitaven que els militants d'aquests no es poguessin defensar obertament. La proposta fou majoritàriament acceptada i, celebrades les eleccions, sortiren elegits delegat i sots-delegat de facultat, Didac Naulart

i Joan Tàpia, tots dos membres del SODSC, mentre alguns estudiants del PSUC eren també elegits per a càrrecs de consellers de curs.

El panorama del SDEUB en aquest darrer any de la seva existència era per tant, significativament menys unitari del què ho havia estat el moviment estudiantil des de feia molts anys. Les eleccions "neutres" per un cantó, i les temptatives de radicalització "anticapitalista" del mateix SDEUB per l'altre, actuaven com a forces centrífugues que deixaven sol al PSUC i alguns delegats independents en la línia de continuar avançant cap al Congrés Democràtic d'Estudiants d'Espanya d'acord amb les orientacions de l'any anterior.

Veiem alguns fets significatius d'aquests moviments centrífugs.

En solidaritat amb la setmana d'acció convocada per CCOO pel 23-29 d'octubre, hi hagué també algunes vagues i manifestacions universitàries, especialment contrades en el dia 27. Aquest mateix dia se celebrà a l'escola d'Arquitectura un acte cultural en commemoració del cinquanta aniversari de la Revolució russa d'octubre de 1917.

L'intent de celebrar la V RCP a Madrid el 29 i 30 de novembre va donar lloc a una dura intervenció repressiva que va provocar protestes i manifestacions de milers d'estudiants, amb la consegüent extensió de la solidaritat a Barcelona. La Reunió se celebrà finalment en la màxima clandestinitat del 4 al 7 de desembre amb assistència de Barcelona, Madrid, Granada, Sevilla, València i Saragossa, i l'absència per impossibilitats materials d'altres cinc districtes. Mentre, d'una banda, es decidia celebrar definitivament el CDEE durant aquell mateix curs 1967-68, d'altra banda, a proposta d'alguns delegats de Barcelona, es convocava per al segon trimestre del curs una "Jornada per l'Autogestió o el Control Universitari", amb elaboració de contra-plans d'estudi, ocupació de centres, actes conjunts amb professors i altres sectors socials, etc.

Una experiència que es va voler enfocar en aquest sentit "autogestionari" va ser la de la càtedra d'Història Econòmica de la facultat d'Econòmiques que havia estat ocupada per Pere Voltes Bou després d'unes es-

candaloses oposicions en les quals havia quedat en segon lloc (i per tant, traslladat a València) el qui fins aleshores se n'havia encarregat amb gran eficiència i prestigi davant dels alumnes: el professor Jordi Nadal. A partir del mes de gener de 1968, els estudiants varen voler clausurar la càtedra i organitzar pel seu compte classes paral·leles amb professors expulsats i altres persones, però no hi reeixien gaire, tot i que les classes de Voltes foren boicotejades. També es quedà a mitges un intent d'elaborar un contra-pla d'estudis a Arquitectura recollint un problema real que tornaria a aparèixer anys més tard.

Mentrestant, els organismes més superestructurals del SDEUB s'anaven entretenint en llarguíssimes i moroses discussions sobre extensos documents de perspectives i valoracions en els quals les sigles SDE, RDU, RCP, CDEE, i encara d'altres començaven a naufragar enmig del paperam. Un signe molt alarmant de la inoperància del Sindicat fou l'aparició d'un parell de fulls signats per ell mateix que foren denunciats pels mateixos delegats com a apòcrifs i redactats en realitat per membres d'alguns grups dels de l'"ala esquerra". Les úniques iniciatives unitàries eren les d'expressar la solidaritat amb els estudiants de Madrid --cada cop més combatius--, com es féu per exemple en una assemblea de districte celebrada el 15 de gener a Econòmiques a la qual hi assistí un representant madrileny. Però les ja visibles discrepàncies públiques que hi havia entre els mateixos delegats estudiantils, i la fatiga de molts estudiants per a seguir una dinàmica antirepressiva sense gaires resultats pràctics, decidiren al rector Valdecasas a assestar un cop definitiu al Sindicat.

Liquidació del Sindicat

Prenent com a pretext el fet que els delegats estudiantils de Lletres haguessin entrat a una reunió de la Junta de facultat, per a explicar els seus objectius, amb l'acord de la majoria dels professors però amb

gran escàndol de Canals i altres catedràtics, el rectorat publicà el 18 de gener una nota que es referia a "la actuación crecientemente subversiva de un grupo reducido de alumnos que a sí mismos se consideran representantes de una organización ilegal". Considerent-los "instigadores de falta colectiva", decidia la "inhabilitación para cursar estudios durante el presente curso académico" de: Oriol Badell, Jaume Carbonell Sebarroja, Ferran Iniesta, Emili Junyent, Mercè Marín, Raimon A. Martínez Fraile, Pere Nolla, Anna Mª Pedreira, Josep Planas, Marta Pernas, Margarida Vera Piehl-Harms, Pere Puig, Rosa Vilaró. El fet motivà una concentració de protesta davant del rectorat que va acabar amb l'entrada de la policia i una enèrgica dispersió, i una nova vaga de protesta.

Durant aquesta nova vaga --que ja emplaçava amb unes quantes setmanes seguides de conflictes-- alguns estudiants d'Econòmiques es reuniren al "hall" de la facultat cantant diverses cançons estudiantils i de la guerra d'Espanya, com "Carmela", "Los cuatro generales", etc. Agafant-se a la lletra d'algunes d'aquestes cançons, i al contingut d'un full del SDEUB (que ja havia estat denunciada per apòcrif --en realitat escrit per UP-- sobre la "Càtedra Alfonso V de las Armas y las Letras"), la policia detingué el 25 de gener diversos estudiants de la facultat. Uns: Adrià Deniz i Josep Manuel Fariñas, acusats directament dels fets, i d'altres detinguts a casa dels primers sense haver-hi tingut participació directa: Rosa Vilaró, Josep Maria Colomer, Andreu Claret, Ramon Gómez, Artur Alba i Ricard Fernández Borchat. En una espectacular nota del govern civil que es publicà a la premsa i fou llegida per TV, s'els acusava d'"ultrajes a la Bandera Nacional, ofensas al Jefe del Estado e injurias al Ejército" i es remarcava: "Algunos de ellos con antecedentes comunistas"²⁶. Els vuit detinguts foren passats a jurisdicció militar, quatre d'ells (Deniz, Fariñas, Claret i Fernández) passaren alguns dies a la presó, i finalment Deniz i Fariñas foren jutjats pel TOP que els condemnà a tres i dos anys de presó respectivament.

gran escàndol de Canals i altres catedràtics, el rectorat publicà el 18 de gener una nota que es referia a "la actuación crecientemente subversiva de un grupo reducido de alumnos que a sí mismos se consideran representantes de una organización ilegal". Considerent-los "instigadores de falta colectiva", decidia la "inhabilitación para cursar estudios durante el presente curso académico" de: Oriol Badell, Jaume Carbonell Sebarroja, Ferran Iniesta, Enlli Junyent, Mercè Marín, Raimon A. Martínez Fraile, Pere Nolla, Anna Mª Pedreira, Josep Planas, Marta Pernas, Margarida Vera Piehl-Harnas, Pere Puig, Rosa Vilaró. El fet motivà una concentració de protesta davant del rectorat que va acabar amb l'entrada de la policia i una enèrgica dispersió, i una nova vaga de protesta.

Durant aquesta nova vaga --que ja emplobava amb unes quantes setmanes seguides de conflictes-- alguns estudiants d'Econòmiques es reuniren al "hall" de la facultat cantant diverses cançons estudiantils i de la guerra d'Espanya, com "Carmela", "Los cuatro generales", etc. Agafant-se a la lletra d'algunes d'aquestes cançons, i al contingut d'un full del SDEUE (que ja havia estat denunciada per apòcrif --en realitat escrit per UP-- sobre la "Cátedra Alfonso V de las Armas y las Letras"), la policia detingué el 25 de gener diversos estudiants de la facultat. Uns: Adrià Deniz i Josep Manuel Fariñas, acusats directament dels fets, i d'altres detinguts a casa dels primers sense haver-hi tingut participació directa: Rosa Vilaró, Josep Maria Colomer, Andreu Claret, Ramon Gómez, Artur Alba i Ricard Fernández Borchat. En una espectacular nota del govern civil que es publicà a la premsa i fou llegida per TV, s'els acusava d'"ultrajes a la Bandera Nacional, ofensas al Jefe del Estado e injurias al Ejército" i es remarcava: "Algunos de ellos con antecedentes comunistas"². Els vuit detinguts foren passats a jurisdicció militar, quatre d'ells (Deniz, Fariñas, Claret i Fernández) passaren alguns dies a la presó, i finalment Deniz i Fariñas foren jutjats pel COP que els condemnà a tres i dos anys de presó respectivament.

Aquestes detencions donaren lloc a una nova vaga, sobretot a Econòmiques. A segon curs, un petit grup d'estudiants volgué participar en un examen parcial convocat per Voltes --a les classes del qual seguia havent-hi boicot-- i s'hagué d'enfrontar amb la majoria fins que l'estudiant Lluís Rodríguez (que no tenia cap càrrec al Sindicat ni s'havia distingit mai especialment en cap acció de protesta) va donar un cop de puny a Antonio Gil, que era un dels qui volien entrar. Aquest incident va decidir de nou a Valdecasas a publicar una de les seves notes de premsa:

"Un grupo de activistas de los conocidos elementos de continua insubordinación a la autoridad académica, agredió violentamente a los alumnos que habían asistido a un examen. Con desprecio evidente de las más elementales normas de compañerismo, ofendieron de palabra y obra a sus compañeros y ocasionaron a uno de ellos heridas en la cara con fisura de hueso nasal de las que fue asistido en un dispensario municipal."

Afegia que des del principi de curs:

"el mismo grupo de alumnos, perfectamente identificados, cometió otras graves faltas de insubordinación y desobediencia, tales como ofender de obra en una ocasión a un señor bedel de la facultad y de palabra en numerosos casos a autoridades académicas y también producir desperfectos en el edificio, con derribo de puertas."

Considerava que els fets constitueixen "faltas graves escolares consumadas de ofensa e insubordinación contra las autoridades académicas y ofensa grave de palabra y obra a un compañero y a un funcionario de la facultad",³⁰ raó per la qual imposava les següents sancions:

Inhabilitació per a cursar estudis durant tres anys i expulsió del districte universitari a: Marçal Tarragó, Andreu Claret, José M. Fariñas i Lluís Rodríguez. (Val a dir que el dia dels incidents esmentats el primer

Aquestes detencions donaren lloc a una nova vaga, sobretot a Econòmiques. A segonç curs, un petit grup d'estudiants volgué participar en un examen parcial convocat per Voltes --a les classes del qual seguia havent-hi boicot-- i s'hagué d'enfrontar amb la majoria fins que l'estudiant Lluís Rodríguez (que no tenia cap càrrec al Sindicat ni s'havia distingit mai especialment en cap acció de protesta) va donar un cop de puny a Antonio Gil, que era un dels qui volien entrar. Aquest incident va decidir de nou a Valdecasas a publicar una de les seves notes de premsa:

"Un grupo de activistas de los conocidos elementos de continua insubordinación a la autoridad académica, agredió violentamente a los alumnos que habían asistido a un examen. Con desprecio evidente de las más elementales normas de compañerismo, ofendieron de palabra y obra a sus compañeros y ocasionaron a uno de ellos heridas en la cara con fisura de hueso nasal de las que fue asistido en un dispensario municipal."

Afegia que des del principi de curs:

"el mismo grupo de alumnos, perfectamente identificados, cometió otras graves faltas de insubordinación y desobediencia, tales como ofender de obra en una ocasión a un señor beñal de la facultad y de palabra en numerosos casos a autoridades académicas y también producir desperfectos en el edificio, con derribo de puertas."

Considerava que els fets constituïen "faltas graves escolares consumadas de ofensa e insubordinación contra las autoridades académicas y ofensa grave de palabra y obra a un compañero y a un funcionario de la facultad",³⁰ reó per la qual imposava les següents sancions:

Inhabilitació per a cursar estudis durant tres anys i expulsió del districte universitari a: Miquel Tarragó, Andreu Claret, José M. Feriñas i Lluís Rodríguez. (Val a dir que el dia dels incidents esmentats el primer

era al campament de Sant Climents Sescebes fent el servei militar i els dos següents eren, com hem vist, a Comissaria).

Inhabilitació per a un curs i expulsió dels districte a: Antoni Albarreda, Isabel Bonet, Lluís Botinas, Antoni Zabalza, Joan Ràfols, Xavier García, Adela Domec, Oriol Rius, Joan Sánchez, Jordi Vallverdú, Ramon d'Alos-Moner, Manuel Anoro, Lluís Boada, Montserrat Colldeforns, Josep Ma Cortina, Adrià Deniz, Marta Esteban, Josep Ma Huguet, tots ells consellers i delegats dels diversos cursos de la facultat, i ben poc compromesos amb els fets del dia 26.

El dia següent, 27 de gener, se celebrà a Econòmiques una insòlita assemblea de facultat presidida pels mateixos delegats que acabaven de ser expedientats i amb l'assistència del degà Pifarré que era en definitiva qui havia confeccionat la llista dels expedients. Malgrat les fortes tensions i intervencions molt dures que s'hi varen produir, l'assemblea va acabar sense incidents, amb la proposta de Pifarré que els estudiants demanessin en una instància el sobresseïment de les sancions, que ell faria gestions perquè fossin estudiats els casos particulars. L'oportunitat de donar una enèrgica resposta a aquesta implacable repressió acadèmica probablement es va esvanir aquell dia, i quan es va intentar recuperar la iniciativa ja era una mica massa tard. Efectivament, l'1 de febrer fou convocada una assemblea de districte a Econòmiques amb la intenció d'ocupar la facultat i quedar-s'hi dintre com a forma d'exigir el sobresseïment de totes les sancions. Els bidells d'Econòmiques impediren, però, l'accés dels estudiants d'altres facultats, i llavors es canvià el lloc fixat per Arquitectura. El retard en la proposta que es feia, i els canvis de lloc acabaren d'influir perquè l'assistència no fos gaire massiva i anés disminuint a mesura que passaven les hores. A mitja tarda, finalment, entrà la policia que féu desallotjar l'escola, recollí els carnets de tots els que s'hi torbaven (137 estudiants) i en va detenir set: Josefa Jubany, Cristina Bruillas, Enric Bech, Núria Vidal de Llobatera, Núria Vidal Villa, Caterina Cuerda, Enric Leira. A tots els

altres, que eren 61 d'Arquitectura, 41 de Lletres, 12 d'Econòmiques, 9 de Ciències, 7 de Medicina, 2 d'Enginyers, 1 de Farmàcia, 1 de Dret i 3 de Preuniversitari, els foren imposades diverses sancions:

Inhabilitació per tres cursos i expulsió del districte a: Pere Riera, Xavier Berenguer, Xavier Bosch, Núria Vidal de Llobatera, Pere de la Fuente.

Inhabilitació per dos cursos i expulsió del districte a tots menys els d'Arquitectura, inhabilitació per un curs i expulsió del districte a tots els d'Arquitectura, i expulsió del districte als alumnes de Preu. També hi hagueren sis estudiants de Belles Arts que foren expulsats de l'escola arran d'aquests fets.

El moviment universitari, i especialment el Sindicat Democràtic d'Estudiants quedà aquí definitivament escapat en la seva projecció d'organització de masses, tot i que encara es féu un últim esforç per a substituir la majoria dels càrrecs de delegats que havien quedat afectats per les sancions. Això no vol dir, però, que no es produïssin importants manifestacions de protesta contra les mesures repressives de Valdecasas i el govern, que ara ja s'aplicaven fins i tot sense necessitat d'expedient previ, per simple "decret" del Rector en decisió presa al cap de poques hores dels fets que la motivaven i sense escoltar ni molt menys els interessats. El claustre de professors de Dret, per exemple, rebé el 9 de febrer una representació dels alumnes i va fer seves les peticions d'aquests en el sentit que fossin aixecades totes les sancions i fos convocat un claustres general d'Universitat per a discutir l'orientació general de la política universitària. En el mateix sentit es van expressar els claustres de Lletres i Arquitectura, 50 penenes que van visitar personalment el Rector, 1.000 estudiants de Lletres que signaren una carta i varen rebre la resposta negativa de Valdecasas a través del degà Vilà Valentí, 119 estudiants de tercer curs d'Econòmiques, 200 intel·lectuals catalans que seguien mostrant incansablement el seu reconeixement per la labor combativa i exemplar dels estudiants, etc. El SDEUB va declarar

vaga indefinida a totes les facultats, però la realització d'aquesta fou ja en molts casos una declaració d'impotència que s'anà esllanguint entre la passivitat i el derrotisme.

Fins a final de curs, mencionem sengles vagues acadèmiques a l'escola de Comerç i la facultat de Farmàcia, els dos centres que menys havien participat en l'activitat sindical del districte (i que també havien estat menys afectats per la repressió), totes dues per motius relacionats amb les sortides professionals de la carrera que donaren lloc a llargues inassistències a classe.

La 6^a i última RCP, que es reuní del 27 al 29 de febrer a Sevilla, posà clarament de manifest la situació crítica en què es trobava el moviment sindical democràtic a les diverses Universitats de l'Estat espanyol. Ferit de mort el Sindicat de Barcelona, i amb una línia diferent --més aprop de les explosions de rebeldia contestatària que s'extenien per les Universitats d'Europa i Amèrica-- el moviment de Madrid, com ara veurem, la coordinació unitària era ^{ja}ada cop més difícil. A la reunió assistiren delegats de Barcelona, Bilbao, Granada, La Laguna, Màlaga, Oviedo, Salamanca, Pamplona, Santiago, Sevilla, Valladolid i Saragossa, però hi deixaren d'assistir significativament València i Madrid. Els delegats d'aquesta darrera Universitat, després d'un debat, explicaren els motius de la seva absència acusant les RCP de manca d'incidència i desvinculació de la base estudiantil, falta de concreció d'objectius que serveixin per a potenciar el moviment real, instrumentalització en mans d'alguns grups, i caràcter burocratitzat i merament declaratiu de les anteriors reunions. Els reunits recolliren algunes d'aquestes crítiques en les seves ponències ("formalisme", "organicisme" i "desvinculació amb la base universitària") i acordaren una via d'acció, basada en la constitució de Sindicats Democràtics en aquells llocs en els quals no existia, i en la celebració de Congressos del SDE on ja funcionés, que de fet renunciava a la celebració del Congrés Democràtic d'Estudiants d'Espanya

al llarg del curs 67-68, tal com s'havia fixat uns mesos abans. A més a més, la reunió fou declarada explícitament il·legal per l'autoritat governativa, i foren detinguts nou dels assistents, entre ells el representant de Barcelona Ricard Lozano.

Les convocatòries que encara aconseguiren reunir uns quants centenars d'estudiants de Barcelona abans de l'estiu foren: La commemoració del segon aniversari de la constitució del SDEUB en un acte a l'Aula Magna de Lletres el 12 de març, arran de la qual fou detingut el delegat (Substituit feia poc) de la facultat Felip Zayas, i fou còtat judicialment Rafael Argullol. Una conferència de Juan Bosch, antic president de la República Dominicana enderrocada per un cop d'Estat, a la facultat de Dret, per invitació d'estudiants del SODSC que (a l'igual que havia succeït abans amb un acte d'homenatge a Cuba organitzat pel mateix grup d'estudiants amb assistència del consul Estévez) es convertí en una abrandada denúncia de l'imperialisme. Una polèmica conferència de Jean-Jacques Servan-Schreiber a la mateixa facultat, rebut amb menys hostilitat que a Madrid. Una assemblea de districte antirepressiva celebrada l'1 d'abril a la mateixa facultat de Dret. I alguns intents de commemorar l'1 de maig que donaren lloc, entre altres coses, a la detenció dels estudiants d'Econòmiques Ricard Boix, Arcadi Oliveras i Pau Pons, acusats de presidir una assemblea.

Fou entorn d'aquesta última data que aparegueren ja els primers símptomes inequívocs de noves formes d'acció i organització que prevaldrien definitivament els cursos següents. Per iniciativa del FOC, que era aleshores el grup majoritari en l'estructura de Comissions Obreres de Barcelona, foren constituïts a diverses facultats uns "Comités 1 de maig" amb l'objectiu d'organitzar la participació d'universitaris en les diverses manifestacions convocades per les CCOO per al 30 d'abril i l'1 de maig. Hi participaren estudiants del FOC i la seva plataforma AUS, d'UP i la seva plataforma CES, els que acabaven de sortir del PCE (i) i que més tard formarien Bandera Roja, i bastants independents, tot plegat com-

pel·l) tament al marge del SDEUB i dels consells de curs i de facultat, tot i que molts dels que hi participaven en formaven part. La propaganda ciutadana entorn de l'1 de maig de 1968 fou de les més massives que s'havien vist en molt temps (es va calcular en un milió de fulls) i en la seva distribució hi jugaren un paper important els estudiants organitzats en els esmentats Comitès, tot i que el pla de manifestacions per al dia 30 (començar simultàniament a Collblanc, Marina i Virrei Amat, i trobar-se a la plaça Catalunya), i la concentració del dia 1 al Turó de la Peira, es va mostrar molt per damunt de les possibilitats efectives de mobilització de les CCOO.

Però la cloenda definitiva de l'etapa universitària que hem estat descrivint fins aquí, la de la constitució del moviment estudiantil com a força de masses capaç de dotar-se d'una organització pròpia: el Sindicat Democràtic, d'abordar les necessàries transformacions estructurals de la institució universitària amb propostes responsables, amb visió a llarg termini i amb suport d'importants sectors del professorat i la intel·lectualitat, i de desvetllar simpaties i adhesions actives de molts amplis sectors socials interessats també en la lluita per la democràcia, la cloenda d'aquesta etapa --i la frustració per tant de les seves possibilitats de futur a causa del context repressiu i dictatorial que predominà a nivell de l'Estat espanyol, --tingué per escenari Madrid i per marc temporal els decisius mesos que van de març a maig de 1968.

La Universitat, problema polític

Dues línies bàsiques determinaren la crisi política que acabà amb la destitució del ministre d'Educació Lora Tamayo i l'inici de nous plantejaments: la radicalització i extraordinària combativitat del moviment estudiantil a Madrid, i la polèmica entorn de la reforma universitària preparada des de feia temps per les autoritats ministerials.

Després d'un primer trimestre ja força agitat, que havia ocasionat la

clausura temporal de la facultat d'Econòmiques, el mes de gener va començar amb la suspensió de matrícula a tots els estudiants d'aquesta facultat i l'exigència de presentació del consegüent escrit de justificació, que va ser resolt a base d'un document ciclostilat que va ser signat per tots els estudiants expressant el "deseo de volver a la normalidad académica rechazando todo género de coacciones que traten de impedir este propósito", amb una deliberadament ambigua expressió, com es pot veure.

Diverses assemblees i manifestacions van motivar algunes escenes de violència realitzades especialment per un reduït i audaç grup àcrata, de les quals varen ser especialment airejades i esbombades per la premsa l'incendi d'un autobús (previament buidat de passatgers) i el llançament d'un crucifix com a arma ofensiva contra la policia que entrava a la facultat de Lletres. Aquesta facultat, Ciències i de nou Econòmiques varen ser tancades durant un mes i mig, després que el govern fes front als rumors de crisi ministerial amb una declaració en la qual anunciava que faria ús de "todo el peso de la ley" i "todos los medios a su alcance". En la mateixa reunió del Consell de ministres (26 de gener) va ser creat un cos especial, anomenat "Policia de Orden Universitario", que passà a ocupar l'interior de les facultats amb nombrosos agents de paísà que portaven les sigles P.O.U. al braç. Les protestes varen ser tan unànimes, rotundes i insistents, que just un mes després el govern feia marxa enrera de la insòlita decisió i dissolia la POU.

En les setmanes següents va arribar al climax l'agudització dels conflictes propis d'una situació tan complexa com la que s'havia anat creant a la Universitat de Madrid. D'una banda, els grups d'estudiants d'extrema esquerra (maoïstes, trotskistes) accentuaven la seva presència pública, en actes com el boicot i consegüent aldarull a J-J Servan-Schreiber, assemblees de solidaritat amb el Viet-Nam, intent d'ocupació de la facultat d'Econòmiques, etc. D'altra banda, el SDEUM cercava una via d'avenç en l'exercici de les llibertats democràtiques, amb creixents dificultats.

Delegats d'aquest varen arribar a estar presents en un "mini-claustre" que l'autoritat acadèmica es va dignar convocar per tal de desviar les peticions de claustre general que s'elevaven des d'amplis sectors de l'estudiantat i fins i tot del professorat més sensible a les reivindicacions democràtiques. Però l'intent quedà en res, perquè després d'expressar les seves reivindicacions mínimes: retirada de la policia del campus, amnistia universitària, reconeixement del SDEUM, els escassos delegats presents a la reunió (un per facultat), vist el funcionament antidemocràtic que li imprimia el rector Isidoro Martín i que no es prendria cap decisió formal, s'en retiraren. D'altra banda, les bandes feixistes de Defensa Universitaria i altres grups actuaven violentament contra delegats estudiantils i altres persones. Com es pot veure, la polarització de posicions, l'agudització dels enfrontaments més conflictius era molt més gran que a Barcelona.

La resposta oficial, amb l'aggravant de la repercussió directa de tots els fets que succeeixen a Madrid sobre l'aparell de l'Estat i la reacció més ràpida i sensible del govern, no fou, però, més matisada que la que podia donar Valdecasas des de Barcelona. El Consell de ministres del 22 de març prengué diverses mesures expeditives: nomenar un jutge especial per a tot el territori de l'Estat sobre els conflictes universitaris, càrrec que recaigué en Manuel González-Alegre, exigir un comportament policial de les autoritats acadèmiques, i fer ús de la policia fins i tot dintre dels edificis universitaris. Cinc dies després, en un sol matí, les forces d'ordre públic, sota la responsabilitat del ministre de la Governació Camilo Alonso Vega, assaltaven les facultats d'Econòmiques (tres cops), Dret (amb agressió al degà inclosa), Ciències, Medicina i les escoles d'Arquitectura i Telecomunicacions. El mateix dia, les Corts celebraven la sessió més llarga de la seva història, com veurem, amb el resultat final de negar les subvencions econòmiques del Ministeri d'Educació a la Universitat de Navarra. Vint-i-quatre hores després, dimitia tota la Junta de govern de la Universitat i se susprenien les classes in-

definidament. El govern reconeixia el dia 29: "Las medidas adoptadas, lamentablemente no han resultado siempre eficaces". El mateix dia Lora Tamayo declarava haver caigut malalt d'"arritmia" i feia efectiu el seu cessament.

Però abans de seguir endavant, repassem les línies generals del debat que, amb el marc de fons de la conflictivitat constant de la lluita estudiantil, s'havia desenvolupat en el si de la societat espanyola sobre els problemes i les perspectives de futur de la institució universitària, la funció social de la Universitat, la renovació de fons de la política educativa, etc.

Arrancant ja de la problemàtica posada de manifest en els primers anys seixanta, a partir de la "massificació" dels estudis superiors i la crisi de la concepció tradicional sobre el paper privilegiat del professional i llicenciat universitari (qüestions a les quals ja hem fet referència ~~mateix~~ anteriorment), el ministeri d'Educació presidit per Manuel Lora Tamayo, home vinculat a l'Opus Dei i als sectors catòlics més integristes, havia donat a conèixer a principis del curs 1966-67 un projecte de Llei de Bases d'ordenació universitària que posà a consulta de tots els catedràtics del país. El qüestionari incloïa set punts que plantejaven els següents temes:

1. Lliure iniciativa per a promoure Universitats privades.
2. Criteris de govern de la Universitat: electivitat de càrrecs directius, existència d'un Patronat.
3. Autonomia universitària sobre plans d'estudi i titulació.
4. Criteris d'accés al professorat.
5. Selecció d'alumnes, amb numerus clausus imposat segons criteris de qualificacions acadèmiques, necessitats econòmiques i disciplina dels aspirants.
6. Règim econòmic de les Universitats, incloent els donatius de fundacions privades i les subvencions de l'Estat, i la creixent autofinanciació de les Universitats estatals.

7. Formació de la personalitat de l'alumne a base de les disciplines de formació religiosa, cívico-social i esportiva.

El punt bàsic del planteig era, sens dubte, el primer: el de la possibilitat de creació d'Universitats privades --amb l'antecedent principal de la Universitat de Navarra--. Tots els altres quedaven essencialment afectats per aquest, ja que els criteris de govern, autonomia i règim econòmic de la Universitat podien tenir un o altre significat segons quin fos el caràcter de la Universitat de què es tractés. Els punts 4 i 7 mostraven, a més, el tuf classista i integrista de l'"obra". Les respostes del catedràtics consultats de seguida es polaritzaren entorn de la qüestió Universitat estatal-Universitats privades, amb preses de posicions públiques i col·lectives en alguns casos (com per exemple el claustre de la Universitat de Valladolid o el cas de 42 numeraris de Madrid). Tal com havia succeït uns anys abans amb les primeres subvencions a l'Estudi General de Navarra (recordi's els conflictes estudiantils a Barcelona en 1961 amb aquest problema de fons), la qüestió va suscitar enfrontaments des de posicions encontrades i de diversa procedència: tant del camp democràtic com de sectors feixistes estretament vinculats a l'aparell estatal. La defensa de les posicions privatitzadores de l'Opus Dei, entre elles el llibre de José Orlandis: La crisis de la Universidad en España (1966) per exemple, no varen volar a gaire alçada intel·lectual, ja que o bé havien de recolzar en institucions en les quals era massa evident el pes dels interessos merament econòmics d'alguns sectors d'Església (com els empresaris del Sindicat Vertical d'Ensenyament), o bé recorria a personalitats tan espatarrants com el teòric Gonzalo Fernández de la Mora, que argumentava, per exemple:

"En una Universidad nacionalizada, una huelga es un problema político de vasto radio; en una Universidad autónoma (i privada, se sobreentenia) es un incidente social muy localizado, que sólo tangencialmente afecta al Poder."³¹

Les posicions crítiques dels projectes de l'Opus procedents del camp democràtic partien de la consideració de l'ensenyament superior com un servei públic al qual l'Estat havia de procurar oferir tots els mitjans econòmics i materials possibles per tal que pogués ser fruit per una ampla representació social amb la major eficiència possible. El funcionament democràtic intern, l'organització de la institució, etc., prendrien aleshores un caràcter realment democràtic que d'altra forma quedaria reduït a un simple formalisme en mans dels interessos empresarials o dels sectors burgesos més privilegiats. Entre la literatura destacada sobre aquesta qüestió hem de citar el llibre d'Angel Latorre: Universidad y sociedad (1964), en la línia de la consideració del problema universitari com un problema essencialment polític que calia abordar des d'una perspectiva social general. En una de les afirmacions clau deia, en aquest sentit:

"Nuestra sociedad no está atrasada en el terreno económico, social y cultural porque esté atrasada nuestra educación, como a veces se dice. Es nuestra educación la que está atrasada porque lo está la sociedad a la que sirve."³²

També des d'una òptica cristiana progressista el tema de la crisi universitària fou objecte d'una atenció especial, i aparegueren diversos números monogràfics de les principals publicacions d'aquesta línia: Cuadernos para el diálogo (1967 i 1968), Signo, Qüestions de vida cristiana (1968), etc. L'editorial catalana Nova Terra obrí una col·lecció titulada "Dossier universitari" en la qual aparegueren els següents treballs: J.L. Aranguren: El problema universitari, M. Sacristán: Sobre el lloc de la filosofia en els estudis superiors, Jordi Maragall: Balanç de la Universitat Autònoma, Oriol Bohigas: Les escoles tècniques, ahir i avui.

El moviment estudiantil recollí també aquestes respostes i s'arribà a elaborar un document de gran vàlua intel·lectual i política que fou aprovat a la 3a Reunió Coordinadora i Preparatòria dels estudiants de

tot Espanya, amb el títol "Una Universitat democràtica: resposta dels estudiants a la llei que prepara l'Administració", que ja hem citat abans. Per la seva importància, en resumim les idees essencials.

La primera part analitzava la crisi de la Universitat espanyola, ressaltant-ne els aspectes de massificació estudiantil i d'inadequació de les especialitats professionals a les noves necessitats econòmiques i socials. Caracteritzava la Universitat del moment per un extrem classisme, l'estancament perllongat de les instal·lacions i els quadres docents, la mutilació de les funcions pròpies de la Universitat, i la ineficàcia social de la mateixa, adjuntant les dades d'un 80% de llicenciats en Dret, Lletres, Veterinària, un 67% en Medicina i un 70% en Físiques en atur o subocupació.

La segona i tercera part criticaven la sortida tecnocràtica i en concret la llei de bases de l'Administració, tant per problemes generals de procediment i contingut, com en cada un dels set punts esmentats.

Finalment, l'alternativa democràtica es resumia en dotze punts titulats d'aquesta manera:

1. Elaboració democràtica de la reforma.
2. Financiació estatal de l'ensenyament universitari.
3. Col·laboració, en peu d'igualtat, entre Universitat i Estat en l'ordenació de la política universitària.
4. Autonomia de la Universitat.
5. Plena democràcia interna dintre de la Universitat.
6. Reconeixement de les llibertats democràtiques mínimes.
7. Accés de l'alumnat segons l'únic criteri de la seva capacitat intel·lectual.
8. Flexibilització del sistema d'accés a la docència i del funcionament intern de les càtedres.
9. Vinculació de l'ensenyament a la investigació.
10. Contingut científic i progressiu de l'ensenyament.

11. Mètodes pedagògics que permetin el ple desenvolupament científic de l'estudiant.

12. Condicions per a una formació humana lliure.

Mancada de suport pel flanc de les forces i opinió democràtiques, la política de Lora Tamayo va ser bombardejada obertament i agressiva pels sectors d'origen falangista més afincats en els institucions del règim. L'afer forma part de les pugnes constants entre el Movimiento i les tendències tecnocràtiques de l'Opus Dei que arrancaven de la crisi de 1956-57 i que no pararien fins a la mort de Franco.

Un dels temes de la contraofensiva falangista fou el de l'associacionisme estudiantil i la "subversió" universitària: El procurador en Corts Peralta España, per exemple, demanava més "autoridad académica y gubernativa", i Marrero Portugués va fer una interpelació formal al ministre d'Educació sobre el problema.

"Se dejó morir el SEU por inanición --deía. Absurdamente, el que habia sido el primero de los sindicatos de la Falange, auténtica levadura y fermento de la Revolución Nacional-Sindicalista, no mereció en los últimos momentos ser adaptado ni actualizado a las nuevas circunstancias que se habían creado. Y así nacieron las híbridas Asociaciones Profesionales de Estudiantes, sin el estilo, sin la historia, sin la solera del Sindicato que más servicios había prestado a la Nación."

La resposta de Lora Tamayo ja era tot un indicador del desconcert i la posició defensiva en que es trobava:

"No sabría yo contestar exactamente al sr. Marrero si otras asociaciones de estudiantes pudieran ser más auténticas, independientes y representativas, pero es evidente que el problema puede plantearse en otros términos, aunque nunca bajo el signo de la coacción y el desorden."³³

Polèmiques de premsa, especialment des del diari falangista SP i el més pro-Opus Dei Nuevo Diario, o declaracions com la del general Iniesta Cano, que s'atrevia a fer publicar la frase: "Yo acabaría con el problema universitario en veinticuatro hoas, sacando los tanques a la calle", acabaven d'enrair l'ambient i desgastar el govern, torpedejat també des del Consejo Nacional del Movimiento i fins i tot des del seu mateix si, per part de ministres com Solís, Fraga, etc.

El cop final es donà, com hem dit, a la sessió de Corts del dia 27 de març, quasi simultàniament a una de les més brutals intervencions policials de la història de la Universitat espanyola i la dimissió de totes les autoritats acadèmiques de la Universitat de Madrid. En la discussió dels Pressupostos de l'Estat, el procurador Fernando Suárez va presentar una esmena a la subvenció destinada a la Universitat de Navarra, que ascendia a 23 milions de pessetes i que, juntament amb altres 17 milions destinats a altres escoles superiors privades --principalment de Ciències empresarials--, significaven el 69% del total dels pressupostos del ministeri d'Educació per a centres universitaris d'investigació. Les discussions feren passar la nit en blanc als procuradors de la Comissió corresponent de les Corts, destacant-hi en la polèmica Fernando Suárez per una banda i Vicente Mortes per l'altra, i no acabaren fins a les 7,40h. del matí. El resultat final era la retirada de la subvenció estatal a la Universitat de Navarra i un enfrontament obert que va acabar de precipitar la crisi ministerial.

El 16 d'abril era nomenat nou ministre d'Educació. En una ràpida maniobra de l'Opus Dei, i amb sorpresa i irritació dels sectors "blaus" del règim, el càrrec queia en José Luis Villar Palasí, catedràtic de Dret Administratiu, home igualment de l'Opus, però que tindria l'habilitat de vorejar ràpidament la qüestió de les Universitats privades i iniciar una ambiciosa política de reforma educativa de llarg abast.

A la Universitat de Madrid, el curs acabà amb un acte antiimperialista

que reuní milers d'estudiants, un inoblidable recital de Raimon davant de 10.000 persones (origen de la cançó "18 de maig a la Vila") i les ocupacions de les facultats de Lletres i Econòmiques amb la constitució d'una "Comuna de la Universidad de Madrid". Per les mateixes dates, es produïen ocupacions de facultats a diverses Universitats italianes, diverses formes de rebeldia estudiantil a la London School, a Tokyo, a Varsòvia, a Alemanya Federal, a les Universitats americanes que seguien l'exemple de Berkley, i sobretot al París de Nanterre, la Sorbonne, l'Odéon, el barri llatí i la vaga general de França que va commoure els fonaments de la V República i el poder gaullista i va despertar la inquietud per la continuïtat de les bases de la civilització capitalista del món occidental.

CONTESTACIÓ ESTUDIANTIL I CRISI DE LA UNIVERSITAT

Entrem així en el darrer període dels que hem dividit la llarga trajectòria del moviment universitari a Barcelona sota el franquisme. Derrotat el moviment dels Sindicats Democràtics d'Estudiants, es produí una àmplia radicalització ideològica dels estudiants que ha mantingut la seva influència fins ara. La involució repressiva del règim ha provocat també una progressiva degradació de l'ensenyament i les funcions universitàries, fins deixar una llastimosa herència de crisi general de la Universitat a les noves generacions que hi arriben ja en el postfranquisme.

El ministre Villar Palasí

El nomenament de Villar Palasí, dins de l'ofensiva del sector de l'Opus Dei recolzat en Carrero Blanco per a controlar la transició cap al post-franquisme continuïsta, va suposar la immediata realització de les primeres mesures d'un ampli pla de reforma educativa que havia de presidir la política ministerial en els següents cinc anys. El 6 de juny de 1968, apenes dos mesos després del nomenament del ministre, es creaven les "Universitats Autònomes" de Madrid, Barcelona i Bilbao, de caràcter estatal, però amb òrgans de govern amb una certa autonomia funcional i financera per a la qual havien de jugar un paper important els Patronats regulats aquell mateix estiu. També es creaven els Instituts Politècnics de Barcelona i València, igualment amb un caràcter d'experiència pilot que, com les Universitats "Autònomes" incloïa: selecció i nombre reduït de l'alumnat, una certa obertura ideològica en el reclutament del professorat (per contracte), intent de connexió més gran amb les forces econòmiques i les institucions socials del país, alguna participació del professorat en el govern de la Universitat (tot i que assegurant que no serien sobrepassats determinats límits, com ho prova que el rector de la Universitat "Autònoma" de Barcelona --que aviat s'instal·là a Sant Cugat

i Bellaterra-- fos precisament el germà del ministre, Vicenç Villar Palasí).

El 24 d'octubre del mateix any 1968 començaven a Madrid unes reunions de "cervells", amb assistència d'una delegació conjunta de la UNESCO i el Banc Mundial, gran esbombament de la participació del premi Nobel espanyol amb residència als Estats Units Severo Ochoa, i la inspiració general de Ricardo Díez Hoechtlnr, de cara a estudiar un pla de reforma educativa per al qual es pogués gestionar la concessió d'importants crèdits del Banc Mundial i del govern dels Estats Units. Les conclusions d'aquestes reunions anaven en el sentit de fer una dura crítica a l'estat de l'ensenyament a Espanya i a la política seguida sota el franquisme, amb la recomanació d'adoptar una orientació general basada en l'autonomia de les Universitats la més gran importància dels departaments en detriment de les càtedres unipersonals, el funcionament dels Patronats, i la participació estudiantil, així com la reestructuració de les carreres en tres cicles (el primer, de tres anys, amb títol de graduat, el segon, de cinc, llicenciat, i el tercer de doctorat), i la creació d'una carrera universitària del professorat que permetés la professionalització i estabilitat d'aquest. Es rebutjava el "numerus clausus", però s'aconsellava l'"orientació professional". Aquests criteris, que en realitat no estaven molt llunyans de les reformes educatives iniciades a França (pla Faure) i a d'altres països després de l'explosió estudiantil i la crisi de l'ensenyament superior tradicional de 1968, ambicionaven poder estructurar tot una política que satisfés les necessitats econòmiques i professionals del desenvolupament capitalista a llarg termini, dins d'un marc on les contradiccions i la conflictivitat inherents a un sistema en creixement poguessin ser absorbides sense traumes per les mateixes institucions universitàries, evitant així la seva ràpida politització i projecció social exterior.

Molts d'aquests criteris foren recollits en el "Libro Blanco", titulat La educación en España. Bases para una política educativa, i publicat el

12 de febrer de 1969; alguns d'ells es reflectiren en la Ley General de Educación d'agost de 1970, i solament alguns aspectes --moltes vegades els més regressius i acompanyats de mesures repressives i dictatorials-- s'intentaren portar a la pràctica en els anys 1971-72. Tornarem més endavant sobre el procés de concreció legislativa de la reforma educativa i sobre la impossibilitat política de dur a terme fins i tot aquests plans pensats des d'una òptica burgesa "desarrollista" en el marc del franquisme. Però abans es lliuraren encara una sèrie de batalles, heretades en part del període anterior i en part de les noves influències dels moviments estudiantils internacionals que condicionaren en una mesura molt significativa el marc en el qual s'intentarien aplicar les reformes de Villar Palasí.

Afegim de moment que un mes després de ser nomenat el ministre, el rector García Valdecasas li va presentar la seva dimissió, que no fou acceptada. Al cap d'uns mesos --i explícitament en una carta de 17 de desembre de 1968-- la Junta de la facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona sol·licitava autonomia per a elaborar un pla d'estudis propi. En la sol·licitut es deia que es volia tornar "a lo que la Facultad tuvo con general aplauso y gran éxito en los años en que estuvo vigente la autonomía universitaria" (també havia estat precisament la facultat de Filosofia i Lletres la primera en estrenar autonomia durant la República), i s'apuntaven ja els criteris de "llibertat absoluta per a l'alumne d'elegir el seu pla d'estudis" i la "supressió total d'exàmens parcials i de curs substituïts per l'escolaritat que s'otorgarà segons l'assiduïtat i laboriositat demostrades". L'any 1969, seguint aquests criteris es posaria en marxa el que seria conegut per "Pla Maluquer", a causa del paper destacat que jugà en tota la gestació de l'experiència el degà Joan Maluquer de Motes.

El problema de l'associacionisme estudiantil que, com hem vist, havia presidit tota la problemàtica universitària en els darrers anys, i havia

estat cavall de batalla fonamental del moviment estudiantil pràcticament des del seu començament com a moviment de masses en 1957, va intentar esser "resolt" mitjançant un decret de 24 de setembre de 1968. Dos mesos abans el fantasma de la Comisaría para el SEU encara havia recordat la seva intenció que l'associacionisme universitari es basés en els criteris d'unitat i obligatorietat. Però el decret ministerial, que fou elaborat en el màxim secret, prengué una altra via. D'una banda, s'establia l'elecció per "sufragi directe, igual i secret" d'un consell a cada curs format per un delegat, un sots-delegat i set consellers; tots els consells de curs d'una facultat formaven una Cambra, i tenien representació a les juntes i claustres corresponents, de cara a "promover, gestionar y defender sus derechos e intereses en los ámbitos académico y profesional". Però d'altra banda --i aquí estava la novetat-- es preveia la possibilitat de formar associacions d'estudiants amb un 5% de l'alumnat oficial de l'àmbit corresponent o amb 50 estudiants com a mínim, amb "fines específicos en orden a los ámbitos académico y profesional" i amb els principis de llibertat d'associar-s'hi o no, representativitat i participació interna, i una "autonomía" consistent en la possibilitat que els fossin anul·lades les decisions o actuacions i fins i tot que fos decretada la seva dissolució per part de l'autoritat acadèmica o judicial. En realitat, el projecte anava més orientat a eliminar de tot les despulles de la Comisaría para el SEU (definitivament extingida el juliol de 1970) que a promoure una autèntica participació i vida associativa estudiantil, ja que les opcions tecnocràtiques en les quals s'emmarcava la política de Villar Palasí aspiraven a una mena de "despotisme il·lustrat" i el que menys els interessava era la intervenció democràtica de la població --i en aquest cas, dels estudiants-- en la gestació, control i participació de la política que l'afectava. El mateix Villar, per si no quedava prou clar, va declarar en presentar el decret:

"Se garantiza que las asociaciones estudiantiles tendrán un carácter

exclusivamente técnico y que siempre cabría la posibilidad de la denuncia de su política subversiva."¹

El fracàs del decret fou total i absolut, i va caure immediatament en un oblit total del qual no s'en va tornar a refer. Com veurem, la vida estudiantil aniria per viaranyes molt allunyats de les intencions oficials en els anys següents. En el registre adient de la Universitat de Barcelona solament es registraren dues associacions, una amb el nom d'Asociación de Estudios de Problemas Universitarios que pretenia "proyectar sobre los problemas universitarios el sistema de ideas y valores contenidos en la Ley de Principios Fundamentales del Movimiento Nacional", i l'altra amb el nom de Cine-Club Universitario, totes dues amb el mateix domicili legal: l'antic local del SEU al carrer Canuda. Més tard s'hi afegí un Club esportiu, dedicat fonamentalment a l'esquí, a la facultat de Dret.

Els grups espontaneïstes

Pels mateixos mesos que les autoritats ministerials rumiaven els seus projectes de reformes acadèmiques, un ampli sector dels estudiants catalans girava la seva atenció cap als nous plantejaments revolucionaris que s'originaven en les lluites estudiantils de molt diverses Universitats del món, i que havien assolit el seu nivell màxim d'irrupció pública i influència social en les jornades del mes de maig a França. No és el tema d'aquest treball analitzar amb profunditat aquest important fenomen internacional que en els anys següents ha cristal·litzat en molt diverses experiències polítiques, sinó assenyalar-ne únicament els trets més importants de la influència que tingué en el moviment estudiantil de Barcelona --prou significatiu, d'altra banda.

Si la problemàtica de fons del moviment estudiantil espanyol que hem vist fins aquí podia explicar-se essencialment per les característiques que la institució universitària i l'ensenyament superior havien rebut

sota el franquisme (inadequació a les necessitats socials més primàries, endarreriment i obscurantisme cultural, manca de llibertats i ple ús dels mecanismes dictatorials i repressius, etc.), el tombant de 1968 va significar un desplaçament dels problemes i les reivindicacions cap a qüestions de màxima conflictivitat en les societats capitalistes avançades amb institucions liberals en crisi i que, si de cas, trobaven una expressió indígena en els plans i projectes a llarg termini de la reforma Villar Palasí: rentabilització capitalista de l'ensenyament superior concebut com una inversió en capital humà per a millorar els rendiments dels processos tècnics i científics de la producció, criteris de selecció, de control i de continguts adequats a l'objectiu anterior, autoritarisme més o menys aparentment "tolerant" expressat sobretot en el funcionament de les relacions professor-alumne i institucions universitàries-estudiants, etc.

Juntament a això, el moviment de contestació i rebeldia que arrelà entre els estudiants de tot el món feia una crítica pràctica als resultats de la política sindical tradicional, basada en organitzacions i mecanismes de democràcia representativa, i connectada amb les estratègies generals dels partits socialistes i comunistes d'accés al poder a través d'una via en la qual hi jugaven un paper fonamental les eleccions i les institucions democràtiques com el Parlament. A aquesta estratègia s'oposava la democràcia directa basada en assemblees amb màxim poder decisorí en cada moment, grups d'acció que intervenien en el moviment d'una manera directa segons les necessitats que anaven sorgint en la lluita, i l'"autogestió" del propi moviment rebutjant el paper de les direccions polítiques que frenessin la iniciativa espontània de les masses. Naturalment, es molt difícil resumir en poques paraules experiències tan complexes i multiformes com les dels moviments que sacsejaren el món industrialitzat en 1968-1969, i per a fer-ho hauríem d'entrar de seguida en la mateixa diferenciació de criteris en el si del moviment que aviat

esclataria en direccions divergents. Intentarem aproximar-nos-hi a partir de les formes específiques que aquestes influències prengueren en el si del moviment estudiantil de Barcelona.

Com hem dit anteriorment, foren els estudiants agrupats entorn dels "Comités 1 de maig" els primers en iniciar, poc després de la data per a la qual havien estat creats, una sèrie de discussions i sessions informatives sobre les lluites estudiantils a Europa, i especialment a França. Hi participaven en un principi estudiants independents, de les CES, PCE(i), el grup escindit d'aquest (més tard BR), i d'altres. Tot i que no hi havia idees totalment clares sobre les directrius a seguir a la Universitat de Barcelona el curs següent --i fins i tot hi havia posicions diferents sobre la conveniència o no que seguís existint el Sindicat Democràtic al costat dels grups d'acció revolucionaris (a la manera com havien funcionat les coses a França amb la UNEF)-- el cas és que la major part dels estudiants que hem citat, amb l'excepció de les CES que decidiren actuar independentment, constituïren pel setembre-octubre de 1968 unes plataformes comunes d'acció, de funcionament flexible i obert, i amb plantejaments d'actuació a curt termini sense vinculació orgànica amb cap partit polític. Hi havia plataformes d'aquestes principalment a la facultat d'Econòmiques, i amb menys efectius numèrics però amb similars plantejaments a Lletres, Ciències, Medicina, i aviat prengueren el nom d'Unión de Estudiantes Revolucionarios (UER). La UER jugà un paper protagonista en les lluites del primer trimestre del curs 1968-69, especialment a través de les ocupacions de càtedra que es promogueren a totes les facultats, com veurem. Al costat de la denúncia de l'autoritarisme i l'arbitrarietat del cos docent i les autoritats acadèmiques, del obscurantisme i la degradació intel·lectual de l'ensenyament, de la funció social capitalista que era el trasfons de totes les denúncies concretes de la Universitat, etc., les principals innovacions de la UER estigueren en el terreny de les formes d'agitació i propaganda que

es desplegaran. Per la influència que aquestes noves formes d'agitació i propaganda tingueren en altres grups i, d'una manera més o menys conscientment heredada, en la trajectòria del moviment estudiantil en els anys següents, resumirem alguns dels criteris sobre el tema explicats en el butlletí U.E.R. nº 3.

Començava per una crítica de la pràctica del SDEUB en aquest terreny, referida de fet al últim curs d'existència del Sindicat (el de la seva liquidació en mans de les mesures repressives), que reflectia amb gran exactitud les crítiques que tots els grups d'extrema esquerra feien i seguirien fent a l'experiència del sindicalisme democràtic estudiantil durant bastant temps. Tractant del "parlamentarisme", deia que:

"Acostumbraba al universitario a una actitud puramente pasiva: elección de representantes, delegación de poderes, participación pasiva en asambleas, desvinculación de los dirigentes. La conciencia política del universitario sólo se movilizaba en el plano superficial, sólo se racionalizaba su intuición elemental y primaria. No se le hacía ver el verdadero carácter de la sociedad capitalista y de la Universidad en el seno de la sociedad, no se le hacía tomar conciencia del verdadero papel del profesorado --pues las necesidades de la alianza con éste como corporación, en el bloque "democrático" impedían la crítica consecuente de su posición-- ni se le planteaba su verdadera función en la sociedad como futuro intelectual. La impugnación se reducía al plano estricto de las formas fascistas, pero el estudiante quedaba inerme ante la reacción integradora y formalmente democratizante de éstas."

Davant d'això, es propugnaven noves formes d'agitació i propaganda:

"El objetivo (d'aquestes formes) debe ser llevarlos (als estudiants) a la acción directa, entendiendo como acción directa el enfrentamiento constante con los mecanismos del poder, con el autoritarismo en todos los niveles. La acción directa provoca la reacción de las estruc-

turas autoritarias y pone al desnudo el carácter esencialmente represivo de todas ellas, no sólo de las específicamente dictatoriales. La acción directa permite la participación activa de todos los estudiantes en tal impugnación, hace descubrir al estudiante por propia experiencia lo que se le ha intentado explicar abstracta y teóricamente."

Més endavant, s'explicaven en concret diversos instruments en aquesta línia: Assemblees temporals i mòbils, no permanents i representatives, comissions conjunturals, ocupacions d'aula o de facultat, manifestacions per a treure al carrer una mobilització universitària en auge, cartells murals polèmics i concrets (la realització dels quals, fugint dels discursos generals i abstractes dels de la darrera època del SDEUB, i introduint-hi còmics i un nou llenguatge, ~~estímul de discurs~~ ^{tingueren gran èxit}), ~~octavilles~~ ^{octavilles (igualmente renovadores del llenguatge i el tipus de discurs, com veurem)}, butlletins periòdics dedicats a l'anàlisi més teòrica de la lluita, etc.

Com hem dit, la UER, que en molts aspectes s'inspirava en el "Moviment 22 de març" de París, era bàsicament una plataforma d'acció i mancava d'una estratègia política pròpia d'un partit, tot i que els seus plantejaments a curt termini estaven en clara contradicció amb els dels partits que fins aleshores havien jugat un paper preferent en el moviment universitari. Hi jugaren un paper destacat, entre altres, els estudiants Joan Ràfols, Lluís Boada i Jordi Vallverdú, connectats amb el nucli que per l'octubre de 1968 editaria el nº 1 de la revista Bandera Roja. S'editaren, a més, alguns documents sobre qüestions ideològiques i experiències revolucionàries, prou significatius: "50 años de la Revolución de Octubre" (crític respecte a l'experiència de construcció del socialisme a la Unió Soviètica); G. Viale: "Contra la Universidad"; Che Guevara: "El socialismo y el hombre en Cuba"; "Los 16 Puntos de la Revolución Cultural Proletaria". Però la pràctica quotidiana era tot un monument a l'espontaneïsmes --sens dubte la millor expressió de culte a l'espontaneïtat improvisada que hi ha hagut en el moviment estudiantil

de Barcelona-- que se solia argumentar amb els famosos versos de Machado: "Caminante, no hay camino, se hace camino al andar".

Al costat de la UER, l'altra grup que jugà un paper important en aquests primers mesos del curs 1968-69 foren les Comisiones de Estudiantes Socialistas (CES), ja creades el curs anterior, durant el qual --com hem vist-- havien dut a terme algunes iniciatives més o menys simbòliques, encara dintre del respecte al SDEUB, i que, després de participar en les plataformes àmplies d'algunes facultats a l'estiu del 68, decidiren actuar independentment. Treiem del seu butlletí Comisiones les línies principals de "Programa" de les CES:

"1. Lucha por el control estudiantil. (...) La lucha por el control estudiantil desvela los intereses capitalistas a todos los niveles de la vida universitaria, polariza en torno a cada problema (un plan de estudios, un mural, una cuota para el seguro...) los intereses opuestos de oligarquía y estudiantado, opone en cada asunto concreto a los estudiantes y al capitalismo. Por eso, la lucha por el control estudiantil conduce a los estudiantes a comprender la imposibilidad de ese control en el Estado burgués, a comprender la necesidad de destruir ese Estado y para ello, de aliarse con quien puede hacerlo: la clase obrera."

Diguem de passada que en octavilles i pintades de les CES, i dintre de la línia del "control estudiantil" va arribar a aparèixer amb una certa freqüència la consigna "Poder estudiantil", en un paral·lelisme més o menys simple amb el "Poder obrero" que ells mateixos propugnaven. Altres punts del mateix programa deien així:

"- Ocupación violenta de cátedras y centros.

"- No al sindicalismo, sí a las tribunas libres.

"- Apoyo a la lucha de la clase obrera por el poder político, por la destrucción del Estado burgués y en la construcción del socialismo.

"- Organización de la violencia ofensiva y defensiva."

Aquest darrer punt era tot una defensa de la violencia de minories, i pels seus trets diferenciadors com a grup, i per la importància que aquests plantejaments tingueren en la pràctica del moviment estudiantil a Barcelona en els mesos següents, en reproduïm els paràgrafs principals:

"Este programa sólo se puede realizar si las formas de lucha se adaptan a los objetivos que se persiguen. Luchar por el control estudiantil significa destruir los órganos de control capitalista en la Universidad. (...) La violencia estudiantil no sólo debe surgir como respuesta a la represión capitalista (postura defensiva que supone ceder la iniciativa a la oligarquía, que lleva la lucha al terreno quele es más favorable), sino como forma general de lucha por el control.(...)

"No se nos olvidan los peligros del terrorismo y del izquierdismo, pero debe quedar claro que el terrorismo no está en el hecho de que la violencia sea ejercida por un número reducido de estudiantes, sino en que la mayoría no comprendan su significado. Cuando la violencia se ejerce sobre personas o cosas que aparecen como símbolos evidentes de control capitalista, no se hace terrorismo, sino que se dirige al estudiantado hacia sus objetivos revolucionarios. Quien espera a que la violencia sea utilizada por miles de estudiantes, condena al movimiento universitario a un pacifismo eterno, puesto que la violencia ofensiva sólo será ejercida, en general, por los estudiantes que comprenden perfectamente su necesidad política y que se hallen debidamente preparados y organizados para ello."

El Programa de les CES acabava amb les consignes:

"!!! No pidamos nada, tomémoslo!!!

"!!! No preguntemos nada, hagámoslo!!!"

Com es pot veure fàcilment, aquests plantejaments eren ja molt lluny dels del grup FSF-UP (representant d'un cert socialisme d'inspiració més o menys cristiana) del qual havien sortit en un principi les CES. En realitat, FSF-UP fou formalment dissolt l'estiu del 68, i alguns membres, que impulsaren les noves CES i més tard els Comités de Huelga Obreros (CHO) i Comités de Huelga Estudiantiles (CHE) que veurem en el seu moment, fundaren clandestinament (tant per a la policia com per als ambients polititzats) el Partido Comunista Revolucionario (PCR), que triaria quasi un any a donar-se a conèixer més o menys públicament. Hi havia CES, en el curs 68-69, a quasi totes les facultats, i alguns membres destacats eren Joan Fradera, Antoni Albes, Jordi Cortés, Josepa Sala, etc.

Al costat de la UER i les CES, també tingueren una presència en el moviment estudiantil del curs 1968-69: El FOC, que donà per dissoltes les AUS però continuà la seva labor des d'una perspectiva preferentment orientada cap al proselitisme individual projectat en direcció a l'ajut al moviment obrer, portant estudiants a les assemblees i reunions de CCOO i sense massa presència activa com a moviment pròpiament universitari. Entre els militants mes coneguts hi havia Jordi Montserrat i Pau Pons. El PCE(i), amb escassos efectius després de la crisi de febrer-març de 1968, que participà en un principi a la UER i les plataformes d'altres facultats, s'en separà més tard, i acabà el curs fent també proselitisme individual de cara a reafirmar la seva auto-proclamació de "partit de la classe obrera". El militant més representatiu era Tono Albareda. També féu acte de presència un petit nucli del Partido Obrero Revolucionario Trotskista (POR-T), trasplantat en quasi tots els seus escassos efectius des de la Universitat de Madrid, que pertanyia a la tendència trotskista internacional encapçalada per J. Posadas i que en aquell moment en la seva intervenció universitària utilitzava les sigles FUDE.

El PSUC mantingué la seva nombrosa presència entre els universitaris, però quedà totalment desbordat en el terreny polític pels esdeveniments.

Fracassat el seu intent de tornar a posar dempeus el Sindicat Democràtic a principis de curs, navegà una temporada, però tingué la suficient agilitat com per a acceptar alguns dels canvis produïts en el moviment i refer la seva presència. Influïren en aquesta orientació Rafael Argullol, Andreu Claret, Enric Leira, Leopoldo Espuny, Jordi Gil.

El tombant de 1968 significà en canvi la definitiva desaparició de les restes (ja escasses durant l'últim any del Sindicat) del FNC, el MSC i altres grups que havien estat presents en el moviment sindical i polític dels anys anteriors.

Tot plegat, com veurem seguidament amb la narració dels fets, significava no solament un canvi en la relació de forces entre els nuclis d'estudiants polititzats de diferents tendències, sinó una alteració de fons dels objectius i la ideologia del moviment estudiantil. La crítica i el rebuig de totes les formes de democràcia representativa, la desaparició per tant de tota mena d'organització basada en l'elecció de delegats, la negativa al diàleg amb les autoritats acadèmiques i a la participació en juntes i claustres, la pràctica de l'acció directa i la violència, etc., eren factors que sens dubte s'extengueren a partir de plantejaments arribats de França, Itàlia i d'altres països, però que trobaren el marc propici per a desenvolupar-se perquè precisament en aquell moment s'acabava, amb la derrota en mans de la repressió, l'experiència més important d'auto-organització sindical i democràtica dels estudiants de la Universitat de Barcelona. La mera reacció en contra dels plantejaments del Sindicat --aqui moltes vegades es volia fer injustament protagonista del clima de frustració i desànim creat per la intransigència franquista i la massiva repressió que hem vist al llarg de les pàgines anteriors-- influí en gran mesura en l'acceptació d'una línia diferent que condicionà tot el moviment estudiantil en els anys següents.

Però, a més a més d'aquesta reacció s'introduïren també elements ideològics oposats als que havien presidit el període anterior, que eren molt

més producte d'un empatx revolucionarista que d'una anàlisi objectiva de la realitat: l'hostilitat contra l'exigència de llibertats democràtiques per part dels moviments de masses, la brutal incomprensió del fet nacional català i del caràcter progressiu i revolucionari de la lluita contra l'opressió nacional (que motivà alguns famosos incidents que comentarem més endavant), i en general, l'allunyament del moviment estudiantil --malgrat el verbalisme més o menys obrerista que hi floria-- de la realitat de la lluita política i social de la classe obrera i les classes populars de Catalunya i de l'Estat espanyol, tancant-se en un illot extremista, foren també característiques de la lluita universitària a partir de 1968 que trigarien en desaparèixer, i que solament ho feren sota l'empenta toçuda de la lluita social i política que es desenvolupava moltes vegades lluny de les idees dominants en l'àmbit universitari.

Expulsió de catedràtics

L'octubre de 1968 la facultat d'Econòmiques fou l'última en començar les classes, però fou la primera on esclataren els incidents, ja que reunia l'existència d'un airejat escàndol en les oposicions a la càtedra d'Estructura Econòmica i la presència del grup més nombrós de la UER i en general d'estudiants polititzats.

L'escàndol havia esclatat el mes de juliol quan se celebraren a Madrid els exercicis de les oposicions a les càtedres d'Estructura de Barcelona i Málaga. Els candidats eren Ramón Tamames (fins aleshores professor encarregat de càtedra a la Universitat de Madrid), Antonio Verdú Santurde (encarregat de càtedra a Barcelona), Martínez Cortiña (igualmente professor de Madrid) i Pérez Pardo (professor de Geografia a l'escola de Comerç de Barcelona). L'opinió gairebé unànime reconeixia el candidat Tamames com el de més mèrits per a guanyar les oposicions, però, com en moltes altres ocasions, el tribunal estigué manipulat per interessos de

camarilla, en aquest cas dirigits pel degà d'Econòmiques de Barcelona Mario Pifarré Riera. A més de Pifarré, el tribunal el composaven dos homes de la seva confiança, també catedràtics de Barcelona, Gil Aluja i J.M. Berini, i dos catedràtics de Madrid, Juan Velarde Fuentes i José L. Sampedro, de manera que la majoria estava en mans del primer. Verdú, el protegit de Pifarré, fou atacat des de totes bandes durant els exercicis, tant per part dels altres candidats com per part de Velarde i Sampedro, que l'acusaren obertament de plagiar i incompetent i li feren fer el ridícul davant del públic nombrós i interessant que assistí a les sessions. Vist el desenvolupament de les primeres votacions, Velarde i Sampedro dimitiren del tribunal i feren explosives declaracions a la premsa, i "per unanimitat" dels altres ^{tres} membres restants, Verdú guanyà la càtedra de Barcelona i Tamames fou enviat a Màlaga.

En realitat, l'afer no era molt diferent al que s'havia repetit dotzenes de vegades en totes les oposicions a càtedra de la Universitat espanyola des de 1940, i se segueix repetint fins ara, però algunes circumstàncies li donaren una especial transcendència: Verdú era un candidat totalment "impresentable" des de la més mínima dignitat acadèmica, Tamames en canvi era ja molt conegut pels seus llibres, Pifarré arrossegava ja tot una àmplia labor de repressió, corrupció i degradació de la facultat d'Econòmiques i ara ja no tenia el vist-i-plau de les autoritats ministerials, Velarde i Sampedro adoptaren una actitud combativa, i la premsa es féu ampli eco de l'afer. A més a més, a Econòmiques de Barcelona hi havia antecedents sonats: l'expulsió de Sacristán, el 1965, les oposicions guanyades per Voltes en contra de Jordi Nadal el curs anterior, etc., i el primer dia de curs ja fou convocada una assemblea per a tractar d'aquesta qüestió.

Era el 21 d'octubre a les 10 del matí, totes les pissarres de la facultat lluien pintades cridant al "Boicot a Verdú", i enmig d'abrandades

intervencions començaren a caure fulls d'UER i CES en el mateix sentit. Les de la UER, amb el llenguatge que les caracteritzaria, parafrasejaven al general Millán Astray i deia: "Muera la inteligencia, Viva Pifarré". Després d'una hora i mitja de ^{my}assemblea, es decidí boicotejar les classes de Verdú (per a més provocació, havien estat fixades en horari de tarda i en grups de 10 alumnes!) i expulsar Pifarré immediatament. Els reunits encara arribaren a temps de tocar les solapes de Pifarré, però aquest s'esmunyí cap al deganat que havia fet protegir amb una enorme porta corredora de més d'un pam de gruix, quatre o cinc metres d'amplà i molts kilos de pes. Una altra porteta contigua saltà d'un cop de banc i començaren a caure pedres sobre els vidres del deganat. Uns membres de la Brigada Social foren reconeguts i sortiren de la facultat bombardejats per terroços del jardí.

El dia següent, quan Pifarré es dirigia a donar la seva classe de Comptabilitat a tercer curs, un estudiant es dirigí decididament cap a ell, li esclafà a la cara una bossa de plàstic amb pintura verda, i se n'anà de la facultat. Pifarré encara tingué l'humor d'entrar a l'aula i intentar començar les explicacions, però al cap d'uns vint minuts no pogué aguantar més i abandonà. El tercer dia de classe es repetí de nou l'assemblea de facultat. Animats per l'efectiu boicot a les classes de Verdú que hi estava havent, i pel desconcert entre les autoritats acadèmiques que havien creat els fets anteriors, els estudiants persistiren en l'intent de fer físicament efectiva l'expulsió de Pifarré. Però quan tot just es trobaven en el corredor que va cap al deganat, aquell aparegué solemnement per l'altra punta seguit d'unes quantes dotzenes de policies armats que desallotjaren la facultat a cops de porra.

Ràpidament, la flama prengué a la facultat de Lletres, informada dels fets d'Econòmiques. Antonio Palomeque, catedràtic d'Història Universal de primer curs des de temps immemorial, fou l'objecte de la nova campanya d'ocupació de la càtedra, aquest cop centrada en la seva incompetència professional, l'anacronisme idealista de la història de prínceps,

faraons i batalletes del seu llibre de text, i els seus mètodes pedagògics més propis d'una escola primària. Els estudiants decidiren organitzar el curs pel seu compte, formant grups de treball i prescindint del catedràtic vitalici i legalment omnipotent.

L'autoritat acadèmica féu repartir de seguida els carnets d'estudiant i els bidell començaren a exigir-ne la presentació per a entrar a les facultats. Però continuà l'ofensiva empresa. A Econòmiques, a més de boicotejar les càtedres d'Estructura de Verdú i de Comptabilitat de Pifarré, i denunciar en general la "pifa-corrupción", es boicotejaren aviat les de Martín López de Sociologia (amb pintada del càtedro inclosa, aquest cop de vermell), Voltes d'Història (amb concurs públic per a veure de quin color se l'havia de pintar i una temptativa frustrada de fer-ho), Gil Aluja d'Empresa, Abenoza d'Anàlisi Matemàtica, Canals de Filosofia, i altres intents amb Berini, etc. Els enfrontaments dels estudiants amb els bidells, defensant els cartells murals i intentant impedir que aquests complissin la labor de xivatos que Pifarré els havia encomanat es feren també habituals. Però un tomb important es produí el 8 de novembre. Antonio Verdú, sense encomanar-se a ningú, es presentà per primera vegada a la facultat i entrà a l'aula on li tocava fer classe, que era totalment buida. Preguntat per les seves intencions, va dir que dimetia. Immediatament tota la facultat es reuní allà mateix en assemblea, i entre la sorpresa i l'estorament general, i també una certa eufòria, Verdú va llegir un llarg document en el qual deia entre altres coses:

"Si se trata de remover situaciones pasadas, ¿por qué no remover todos estos casos (els de totes les altres càtedres cobertes pel mateix procediment d'oposicions) y considerar tambien situaciones anteriores? (...) Parece que todo se ha centrado en mis oposiciones como si fueran un hecho insólito, cuando situaciones parecidas a éstas se han producido en situaciones anteriores."²

Finalment, deia haver-se "encontrado en un cierto abandono" i comuni-

cava haver lliurat al degà Pifarré una carta en la qual renunciava a la càtedra.

Aquest fet va animar encara més les mobilitzacions estudiantils contra els catedràtics considerats especialment incompetents, autoritaris o corruptes. El 13 de novembre, una nova entrada de la policia a Econòmiques va motivar enfrontaments violents amb aquesta per part dels estudiants, amb apedregaments mutus a través de la Diagonal durant força estona, persecucions, cops de porra i bolcament d'un jeep de grisos. El dia següent, uns estudiants volgueren acabar d'una vegada amb els obstacles posats a l'entrada de la facultat de Lletres cremant la porta que facilitava el control de l'accés per part dels bidells. El degà Maluquer els va anar a intentar dissuadir de les seves intencions, però el rector Valdecasas, segons la nota oficial "sin, saber que el decano estaba en el centro de los hechos ordenó que la policia armada entrara en el edificio para despejar la puerta"³. Maluquer fou un dels primers en rebre els cops de porra i se li cremaren una mica els pantalons. El dia següent, en una nota, es queixava que el rector provoqués "la imposibilidad de resolver y reprimir un pequeño conflicto verdaderamente insignificante"⁴ i es veia moralment obligat a dimitir del seu càrrec.

La descomposició de l'aparell de l'autoritat acadèmica --blanc directe dels atacs estudiantils i sense el suport del nou ministre d'Educació-- es precipità. El vice-rector Fenech va veure també ocupada la seva càtedra de Dret Processal, i va haver d'abandonar físicament la facultat entre la cridòria dels estudiants. El rector Valdecasas emprengué viatge a Sudamèrica, amb el pretext que havia de donar un cicle de conferències. El catedràtic d'Anatomia de la facultat de Medicina Taure fou igualment objecte de denúncia d'incompetència, autoritarisme i d'aprofitar-se de la poltrona per a fer negoci, i veié la seva càtedra ocupada pels estudiants, i el degà de la mateixa facultat Sánchez Lucas dimití. Mentrestant, a Lletres Canals també havia estat víctima de les ires es-

tudiantils, i Palomeque va intentar traslladar les classes a la tarda, amb la protecció del catedràtic Seco, però també allà es veié assetjat pels estudiants i s'espantà molt quan un d'ells li va dir, enfotent-s'en, que a veure si volia que li tiressin sulfuman.

El 2 de desembre es realitzà una assemblea de districte al Paranimf de Medicina amb més de mil estudiants. Els que hi arribaren des de Pedralbes a la plaça Universitat ho feren pujant als autobusos i tramvies sense pagar i cantant pel camí cançons revolucionàries. A l'assemblea s'intercanviaren informacions i criteris, no sempre del tot coincidents, ja que en alguns llocs simplement s'havia fet boicot a determinats catedràtics mentre en altres s'intentava organitzar un ensenyament autogestionat pels propis estudiants i en d'altres es parlava de posar en marxa una "Universitat crítica i activa". Es decidí sortir al carrer i s'organitzà una manifestació que baixà amb pancartes pel carrer Urgell. Un autocar de policies fou rebut a cops de pedra, es bolcà un cotxe marca Dodge enmig del carrer i fou incendiat. L'enfrontament amb la policia durà força estona, amb estudiants instal·lats al terrat del Clínic i al pati, fins que els grisos entraren a l'hospital i recorregueren totes les sales buscant estudiants. Diversos grups es manifestaren per tots els carrers de l'Eixample, cridant coses ben diverses, des de "Universitat crítica" fins a estrofes com: "Cuchillo, cuchara, que viva el Che Guevara; Cuchara, cuchillo, la hoz y el martillo", "Pim, pam, pum, que viva Mao Tse-tung; pum, pam, pim, que viva Ho Chi Min", "Los estudiantes con los obreros, la policia con los banqueros", "la solución, la revolución", i encara d'altres. La policia practicà trenta-tres detencions, de les quals set es convertiren en empresonament dels estudiants detinguts: Carme Calvet, Mª Dolors Martínez, Anna Grañén, Victòria de Vera, Rosend Pla, Francesc Bisart i Ricard García, i en un posterior processament i judici dels mateixos.

El dia següent foren clausurades les facultats de Medicina i Econòmiques i les escoles d'Arquitectura i Enginyers, així com l'escola de

Perits 24 hores després, de manera que la facultat de Dret es convertí en el lloc de concentració dels estudiants més radicalitzats del districte. Aquestes suspensions de classes eren l'última rebequeria d'unes autoritats acadèmiques definitivament passades d'època, i motivaren l'oposició d'alguns catedràtics que ja preparaven una sortida de recanvi. Així ho manifestaren Estapé, Martín-Retortillo, Hortalà i Solé-Villalonga a Econòmiques, i la junta de la facultat de Ciències que féu rectificar la decisió del degà de tancar la facultat al·legant la celebració d'unes tribunes lliures sobre política científica del franquisme i interpel·lacions a diversos catedràtics.

El trimestre acabà doncs en un autèntic buit de poder a la Universitat, amb els representants més significatius del què havia estat la docència i l'autoritarisme franquista a l'ensenyament superior en clar retrocés, i amb els estudiants en plena ofensiva que els havia portat fins i tot a l'ocupació física i control permanent dels edificis universitaris. En aquest procés, els grups inicials més actius havien aconseguit la incorporació al moviment de sectors més amplis d'estudiants i, al costat de les assemblees, que eren considerades com l'organisme de màxima sobirania i poder de decisió (tot i que la major part de les vegades es decidien les coses per aclamació), aparegueren comités d'acció en algunes facultats. Aquests comités volien ser --com en tantes altres coses-- un ^{clac} dels que havien aparegut en el maig francès: d'una banda, eren oberts a tots els estudiants que hi volguessin participar, funcionaven d'una manera pública i flexible però sense cap mena d'elecció formal pel conjunt dels estudiants, i aspiraven a actuar com a organismes de gestió estudiantil en les qüestions acadèmiques i universitàries; però d'altra banda, es volien definir al mateix temps com a organitzacions de lluita revolucionària amb objectius anticapitalistes i incloent, per exemple, entre les seves tasques l'estudi del marxisme.

Junta de govern liberal

La política ministerial de Villar Palasí, que a la Universitat de Madrid es posà en marxa des del mateix moment de la seva presa de possessió, arribà a Barcelona per Nadal, potser després d'haver deixat podrir la situació d'una manera deliberada. Fou acceptada la dimissió de Valdecasas set mesos després que hagués estat presentada, i es nomenà una nova junta de govern formada per: Rector Manuel Albaladejo, vice-rectors Fabià Estapé i Gastón de Iriarte, degans Joan Maluquer (Lletres), Ricard Granados (Ciències), Miquel Sales Vázquez (Medicina), Manuel Alonso García (Dret), Gabriel Solé Villalonga (Econòmiques) i Alonso del Pozo (Farmàcia). El nou rector Albaladejo s'havia destacat un any abans amb la seva proposta, més o menys exitosa, d'"eleccions neutres" a la seva facultat de Dret, i alguns dels degans també s'havien mostrat públicament oposats en alguns moments a la política de Valdecasas. De tota manera, tots feien d'alguna manera el joc a la política ministerial del moment i confiaven, uns més, altres no tant, però tots procurant treure'n suc, en les promeses liberalitzadores que alguns atribuïen als membres de l'Opus Dei cada cop més enquistats en el govern.

La junta de govern va prendre possessió el 13 de gener de 1969 en un acte, públic per primera vegada en molt temps, en el transcurs del qual un grup d'estudiants ja interrompé els parlaments amb crits d'"Opus no, Asturias sí" (hi havia vaga de minaires en aquell moment) i d'altres. En el discurs d'aquest acte i en diverses declaracions periodístiques Albaladejo va dir que seria "un rector correoso" i va prometre actuar "utilizando los cauces legales y aun en el borde de los mismos" per tal de solucionar els problemes. En un llenguatge mai escoltat per part d'una autoritat acadèmica, Albaladejo oferia als estudiants de Barcelona "la máxima libertad de expresión", "las facultades podrán ser una especie de Hyde Park donde todo el mundo podrá expresar sus ideas", fins i tot sobre problemes extra-universitaris, a canvi de la normalitat de les clas-

Junta de govern liberal

La política ministerial de Villar Palasí, que a la Universitat de Madrid es posà en marxa des del mateix moment de la seva presa de possessió, arribà a Barcelona per Nadal, potser després d'haver deixat podrir la situació d'una manera deliberada. Fou acceptada la dimissió de Valdecasas set mesos després que hagués estat presentada, i es nomenà una nova junta de govern formada per: Rector Manuel Albaladejo, vice-rectors Fabià Estapé i Gastón de Iriarte, degans Joan Maluquer (Lletres), Ricard Granados (Ciències), Miquel Sales Vázquez (Medicina), Manuel Alonso García (Dret), Gabriel Soló Villalonga (Econòmiques) i Alonso del Pozo (Farmàcia). El nou rector Albaladejo s'havia destacat un any abans amb la seva proposta, més o menys exitosa, d'"eleccions neutres" a la seva facultat de Dret, i alguns dels degans també s'havien mostrat públicament oposats en alguns moments a la política de Valdecasas. De tota manera, tots feien d'alguna manera el joc a la política ministerial del moment i confiaven, uns més, altres no tant, però tots procurant treure'n suc, en les promeses liberalitzadores que alguns atribuïen als membres de l'Opus Dei cada cop més enquistats en el govern.

La junta de govern va prendre possessió el 13 de gener de 1969 en un acte, públic per primera vegada en molt temps, en el transcurs del qual un grup d'estudiants ja interrompé els parlaments amb crits d'"Opus no, Asturias sí" (hi havia vaga de miners en aquell moment) i d'altres. En el discurs d'aquest acte i en diverses declaracions periodístiques Albaladejo va dir que seria "un rector correoso" i va prometre actuar "utilizando los cauces legales y aun en el borde de los mismos" per tal de solucionar els problemes. En un llenguatge mai escoltat per part d'una autoritat acadèmica, Albaladejo oferia als estudiants de Barcelona "la máxima libertad de expresión", "las facultades podrán ser una especie de Hyde Park donde todo el mundo podrá expresar sus ideas", fins i tot sobre problemes extra-universitaris, a canvi de la normalitat de les clas-

ses, ja que --segons deia-- hi ha d'haver "o todas las libertades o ninguna" i entre aquelles hi ha la d'estudiar.⁵ Assegurà que no faria entrar mai la policia, i el degà d'Econòmiques Solé-Villalonga afegí que abans d'això tancaria la facultat. Es féu realitat la supressió de tots els expedients incoats en els anys anteriors contra estudiants i professors en una mesura que es va presentar com una "amnistia universitària", i començaren les gestions per a reincorporar els PNN expulsats a la funció docent. A més a més, la junta de govern es mostrava favorable a les peticions d'autonomia de la facultat de Lletres i proposava el diàleg amb els estudiants, amb participació d'aquests a les juntes i la celebració d'un claustre universitari.

Amb aquestes propostes, la junta de govern recuperava evidentment la iniciativa política que havia estat en mans del moviment estudiantil i oferia unes vies de solució que sens dubte tres anys abans, o dos anys, o potser fins i tot un any abans, haurien estat acceptades amb gran eufòria pels que hi havien estat lluitant i hauria evitat moltes frustracions i molts sacrificis. Però les propostes arribaven massa tard i de fet ja no responien als punts de mira d'un moviment que, en part a causa precisament de la manca de diàleg i de llibertat amb què s'havia enfrontat, s'havia radicalitzat enormement i no semblava gaire disposat a donar per bones les promeses rectorals.

En realitat, el moviment contestatari del trimestre anterior va quedar una mica desorientat i aviat es varen dividir els plantejaments en el seu si. D'una banda, les CES i el PCE(i) denunciaren nerviosament els intents d'"integració" del moviment estudiantil, i el segon, en una declaració que acabava amb un "Viva la dictadura del proletariado", proposà obertament el "Boicot a Albaladejo y su camarilla". D'altra banda, la UER i altres plataformes de facultat i el PSUC adoptaren una tàctica més matisada consistent en acceptar les mesures que proposava el nou equip rectoral en la mesura que eren la satisfacció de reivindicacions

estudiantils llargament expressades, i, tot mantenint l'autonomia del moviment, forçar i pressionar a resoldre tots els problemes pendents i anar-hi fins el fons de cara a ampliar el marge d'actuació del moviment estudiantil i obrir noves perspectives.

Aquesta darrera fou de fet la postura que majoritàriament va prevaler en les massives assemblees de facultat que els diversos degans varen convocar i presidir els dies 14, 15 i 16 de gener. A Econòmiques, Estapé, Solé-Villalonga i Martín López (que seguia de vice-degà) varen haver d'escoltar força estona els crits d'"Opus no" dels estudiants, al mateix temps que aquests mantenien la vigència de les expulsions de catedràtics portades a terme, exigien el retorn de Sacristán i Nadal i consideraven l'assemblea --amb la possibilitat d'assistència del degà i els catedràtics-- com a únic òrgan decisor. Albaladejo fins i tot havia anunciat que, després de la renúncia de Verdú, la càtedra d'Estructura anava a concurs i hi havia un sol optant si li interessava: el professor Tamames. A Medicina, el degà anuncià que es prohibiria que els professors venguessin apunts i donessin classes particulars als seus propis alumnes --en una directíssima al·lusió a Taure-- mentre els estudiants formaven un comitè d'acció de facultat i programaven una sèrie d'actes sobre diversos temes que permetessin fer realitat la "Universitat crítica". A Dret es proposava que Fenech demanés l'excedència per una temporada, i a Lletres i Ciències s'anava pel mateix sentit, reafirmant el rebuig a la participació en juntes i claustres i potenciant l'assemblea i els comitès d'acció com a organitzacions dels estudiants.

No succeí el mateix, en canvi, a Arquitectura i Enginyers, que encara estaven sota el comandament d'Orbaneja, el qual es proposà probablement sabotejar d'una manera conscient i deliberada el clima d'entesa i diàleg que anava extenent-se per les facultats. Amb el pretext que s'havien enganxat uns cartells i que s'havia fet una assemblea per tractar del professor d'Enginyers Joan J. Escala, que no anava a classe des del princi-

pi de curs, foren clausurades indefinidament ambdues escoles. El fet venia a repetir vells mètodes i obria gratuïtament un nou conflicte.

Assalt al rectorat

El dia 17 de gener fou triat per les CES i el PCE(i), amb l'acord del POR-T, per a fer front a la nova situació. Mentre la UER convocava un acte a Econòmiques en el qual Jordi Solé-Tura havia de donar una conferència sobre "La funció social de la Universitat", les CES imprimien una sèrie de cartells convocant a la mateixa hora a una assemblea de districte al Paranimf de la Universitat Central i llençaven un full que acabava dient:

"Frente al divisionismo y a la integración impongamos nuestra lucha anticapitalista. Expulsemos al rector, vicerrector, decanos... como instrumentos del capital monopolista."

La nit anterior, alguns estudiants del PSUC feren esforços per tal que s'arribés a un acord entre les dues propostes i una tercera, sortida de la facultat de Medicina, consistent en ocupar la facultat durant tot el cap de setmana per a celebrar-hi assemblees, conferències i tribunes lliures obertes als estudiants i a la població de Barcelona en general, i perquè, qualsevol que fos l'opció que es prengué, pogués ser assumida pel conjunt del moviment estudiantil. Però els diversos grups implicats confiaven excessivament en la incapacitat de convocatòria dels altres, i la divisió es féu realitat.

El divendres dia 17 al matí tingué lloc la conferència anunciada a Econòmiques, i en sortir, alguns grups d'estudiants que tenien por de quedar menys revolucionaris que els que a la mateixa hora estaven reunits al Paranimf es dedicaren a apedregar les escoles d'Arquitectura i Enginyers mentre cridaven per la reobertura i penjaven una bandera roja en un pal.

A les dotze començava també l'assemblea que omplí un Paraninf obert per ordre d'Albaladejo abans que en trenquessin la porta. A la roba que folrava la paret de presidència s'hi pintà "Universidad para el pueblo" i amb una corda es féu caure el bust de Franco que presidia. Un estudiant que s'hi oposà rebé una bufetada. Després d'algunes intervencions contra la "integració" i els "liberalejos", es deixà sense discutir la proposta del cap de setmana a Medicina, i els militants de les CES, PCE (i), PORT i alguns curiosos s'encaminaren cap al rectorat per a expulsar-ne els ocupants. Un estudiant es posà damunt d'un banc dient que el que no estigués d'acord amb l'acció que s'anava a fer, que se n'anés, amb la confiança que hi hagués una desbandada massiva, però fou interpretat com un desafiament contra els estudiants i fins i tot fou detingut i jutjat per això. El cas és que es féu saltar el pany del rectorat, i uns vint o trenta estudiants hi entraren cridant "Diálogo no", "liberales no", "oportunistas no", "Rector y decanos expulsión". De seguida començaren a tirar a terra uns canelobres, una maqueta de futures construccions universitàries, un troç de rellotge, una taula de marbre, tres cadires i una butaca, així com trencaren uns vidres d'una porta i els fils del telèfon. Albaladejo, esmaperdut, veié com alguns li donaven una empenta que el deixà més aprop de la finestra del què estava, però altres estudiants cridaren "No seáis bestias" i "No hagáis héroes" i de seguida els bidells i secretàries que hi havien a la sala el protegiren i se l'emportaren a una altra habitació. També eren a l'edifici Estapé, Gastón de Iriarte, Granados i Maluquer, però els estudiants no els veieren. Immediatament s'obrí la finestra del rectorat que dóna al carrer, s'hi feu caure el bust de Franco, s'en tregué la bandera espanyola i es penjà un sobretaula vermell del mateix rectorat en funcions de bandera roja. Malgrat tot això, el rector no avisà a la policia, la qual es presentà probablement en veure les aparicions i desaparicions de la finestra del rectorat, i, després de deixar una representació a la porta del carrer, es retirà de nou. Les classes de l'edifici central de la Univer-

sitat foren desallotjades pels mateixos professors en saber el que havia passat, i alguns grups d'alumnes fins i tot anaren a visitar el rectorat abans d'anar-s'en cap a casa.

Per la tarda es reuní la junta de govern, la qual decidí suspendre les classes i publicar una moderada nota en la qual assenyalaven:

"Desgraciadamente, los hechos de que se ha hecho mención han puesto de relieve la existencia de un determinado número de estudiantes contrarios a aceptar toda clase de soluciones pacíficas, lo que imposibilita por el momento el desarrollo normal de las actividades académicas."⁶

La junta rebé els periodistes i els donà tota mena d'explicacions. El matí següent, una reunió urgent del claustre de Dret, amb assistència del mateix Albaladejo, encara intentava salvar la continuïtat de la política iniciada pocs dies abans en una nota en la qual condemnaven els fets, demanaven als estudiants convivència i diàleg, i es reafirmaven en la política d'obertura i llibertat d'expressió de les idees.

Però la campanya de premsa ja estava en marxa i Albaladejo i la junta de govern aviat serien víctimes també de l'atac que des de diversos llocs es dirigí contra els autors del que fou batejat com "asalto al rectorado" i "intento de desfenestración del rector". Un editorial en portada de Solidaridad Nacional condemnava durament l'actitud dels estudiants i insinuava que havien estat "amparados por la paternidad de unas medidas de amplia apertura y tolerancia otorgadas por quien tiene la autoridad para hacerlo"? Començaren a ploure notes i cartes de condemna de l'Ajuntament, la Delegació de Sindicats, les diverses organitzacions d'ex-combatientes i altres, i persones a títol individual. El sr. Joan Pons Rovira, per exemple, deia a La Vanguardia:

"No es difícil imaginar cual hubiera sido la reacción de un Matías Montero o de cualquier estudiante falangista de los que estuvieron a raya a la FUE en su tiempo,"

I, a més a més, deia:

"repudiar la conducta de los que estando presentes no quisieron darles su merecido."⁸

El diari Ya sentenciava:

"Lo sucedido con el joven y prestigioso Rector de la Universidad de Barcelona no tiene más que un nombre: asesinato frustrado. Con el conocido estilo de la Praga de 1948 y del Pekín de 1967-68, los terroristas han intentado defenestrar al rector Albaladejo."⁹

Però era a Madrid on precisament succeïen també fets greus que acabaren de fer el pes per a donar la iniciativa als sectors més regressius i repressius de l'aparell de l'Estat. El 20 de gener, 48 hores després de la seva detenció, la Direcció General de Seguretat feia saber que l'estudiant Enrique Ruano (que en realitat era militant del FLP) havia mort en tirar-se des d'un setè pis. En la nota oficial s'afegia l'existència d'un supost diari del mort que --deia-- "refleja la idea obsesiva del suicidio, relacionado al parecer con algún disgusto con un amigo llamado Javier y algunas contrariedades con su novia"¹⁰ Malgrat que ABC va publicar els dies següents fragments d'aquest supost diari, criculà intensament la versió que Ruano havia estat tirat daltabaix per la mateixa policia, augmentada encara més en no permetre l'autòpsia ni que la família veiés el cadàver per part de la DGS. Les manifestacions d'estudiants i d'altres grups de joves de Madrid en protesta per aquesta mort assoliren magnituds impressionants i de gran combativitat.

Estat d'excepció

En aquesta situació d'especial conflictivitat, sobretot a la Universitat de Madrid, perquè la de Barcelona ja estava tancada, i, segons algunes opinions, també davant la perspectiva de les lluites obreres generalitzades que es preveïen amb motiu de la propera negociació de gran

nombre de convenis col·lectius, el govern va decretar l'estat d'excepció a tot Espanya el 24 de gener de 1969. La mesura significava la suspensió per tres mesos dels articles 12, 14, 15 i 18 del "Fuero de los españoles" (referits a la lliure residència, registres domiciliaris i màxim de 72 hores de detenció) i el restabliment de la censura de premsa, que havia estat oficialment anul·lada amb la llei de 1966. A més a més, la decisió governamental entrava dintre dels estira i aflixa entre els sectors vinculats a l'Opus Dei i els d'origen falangista que ja havien començat de feia anys i que havien arribat a tenir especial agudeses entorn de la qüestió universitària. En anunciar l'estat d'excepció a la sortida del Consell de ministres, Fraga Iribarne declarà: "Es mejor prevenir que curar", i, en una clara al·lusió als fets de França de l'any anterior: "No vamos a esperar una jornada de mayo para que luego sea más difícil y más caro el arreglo".¹¹ Però fou el vice-president del govern, Luis Carrero Blanco, el que va fer una exposició global dels motius de l'excepcional mesura en un discurs pronunciat a les Corts el 6 de febrer. Centrant tot l'anàlisi de la subversió en el moviment universitari --que, com es va veure clarament amb la diversitat d'àmbits que afectà la repressió, era agafat com a pretext per a una agressió global a les forces d'oposició--, Carrero va voler espantar l'auditori amb frases com aquestes:

"Una ulterior degeneración del estado de cosas a que habíamos llegado en las últimas semanas podría habernos conducido a un bache difícilmente salvable y quizá hasta situaciones extremas, como las que en México desembocaron en encuentros armados en los que hubo de pagarse el precio trágico de centenares de muertos y heridos".

Pretengué carregar les culpes a:

"una juventud que se ha entregado a las drogas, al ateísmo y al anarquismo, sólo Dios sabe por qué medios."

I sentencià:

"La Iglesia no es un lugar para hacer deportes, ni el circo un lugar para la ciencia, ni la Universidad un lugar para la política!"¹²

Quaranta-vuit hores després de la declaració de l'estat d'excepció, el diumenge 26 de gener, el Capità general de Catalunya, Pérez Viñeta, organitzà un acte de "desagravi a la bandera" a la plaça Universitat, al qual hi féu assistir Albaladejo i Estapé en un lloc presidencial. Davant d'uns quants centenars de policies, guàrdies civils i soldats de paisà, alcaldes i regidors dels pobles i funcionaris diversos, que es concentraren amb pancartes com "Comunismo no, Universidad sí", "Viva el Ejército liberador" i altres, el governador civil Tomás Garicano Goñi issà la bandera espanyola al màstil de la Universitat i pronuncià unes paraules:

"La izamos porque en ella figuran el rojo de nuestras amapolas y el amarillo de nuestra "ginesta", de esta retama que sabe de perfume del campo y, a la vez, de incienso; porque en estos colores, fruto de nuestras tierras, anidan como en todo lo puro, las aves y las palomas de la paz."¹³

La mateixa nit del 24 de gener en que fou declarat l'estat d'excepció la policia ja visità els domicilis d'uns quaranta estudiants de la Universitat de Barcelona. Tant en aquesta ocasió com en les visites practicades els dies i setmanes següents, una gran part dels buscats ja no eren a casa i havien cercat refugi en domicilis de familiars o amics, en els quals varen romandre en general durant tota la durada del període d'excepció. Els primers tretze estudiants detinguts, alguns dels quals havien estat a l'assemblea del Paranimf que precedí a l'assalt al rectorat, altres a l'acte d'Econòmiques de la mateixa hora, i altres ni en un lloc ni a l'altre, foren: Rosa Barba, Mercè Sans, Ma Rosa Pijoan, Elena Fortuny, Sebastià Bonet, Angel Martínez, Enric Ruiz-Capillas, Enric Leira, Joan J. Fortuny, Gregori Ribera, Carles Nogués, Víctor Argentí, Vicenç Tort. Una llista incompleta de les dezenes i dezenes d'estudiants que

la policia intentà detenir en les setmanes següents (molts d'ells sense aconseguir-ho) és la següent: Rafael Argullol, Josep Nadal, Félix Ibáñez, Anna Pedreira, Anna Soler, Teresa Bofill, Carme Thió, Josep Planas, Eulàlia Petit (Lletres), Raúl Adroher, Manuel Udina, Manuel Navarro (Ciències), Josep Fariñas, Lluís Boada, Joaquim Trigo, Jordi Vallverdú, Andreu Claret, Joan Fradera, Ramon d'Alós, Jordi Montserrat, Josep Mª Colomer (Econòmiques), Jaume Petit, Josep Garriga, Xavier Berenguer, Angel Jordi, Pau Verrié (Enginyers), Josepa Sala, Leopoldo Espuny, Jordi Font, Xavier Ruiz-Portella, Josep Mª Alibés (Dret), Josep Baixes, Joan Güell (Arquitectura), Carme Albareda, Cristina Llaràs, Mònica Maragall, Xavier Bosch, Gabriel Tortella, Yáñez (Medicina), Lluís Rubert (Farmàcia), etc. També fou detingut Jordi Solé-Tura, a qui es va voler acusar d'incitar a la violència per la conferència d'Econòmiques. Igualment, en la detenció de diversos membres del PCE(i) d'uns mesos després foren detinguts, entre altres, els estudiants Joaquim Berenguer, Tono Albareda, Frederic Sánchez, Carme Perramon i Miquel Inglés, tots ells processats per l'autoritat militar.

En la nota oficial del ministeri de la Governació publicada el 25 de març, ja que finalment la durada de l'estat d'excepció es va reduir a dos mesos (segons algunes versions per a evitar l'escàndol internacional que s'hagués produït amb ocasió del festival de la Canço d'Eurovisió que tingué lloc a Madrid), les xifres que es donaven eren les següents: 335 detinguts (entre ells 125 estudiants) havien estat ja processats i pendants de judici al TOP o en Consell de guerra; 208 detinguts (entre ells 28 estudiants) encara no havien estat processats; 120 persones (la majoria professors de la Universitat de Madrid, advocats i intel·lectuals) i 136 estudiants havien estat traslladats en residència forçosa a poblets d'escàs nombre d'habitants. A aquesta llista d'aproximadament 800 persones afectades d'una manera o altra per la repressió, que en molts casos significava haver passat setmanes senceres als

calaboços de la policia sofrint tota mena de tortures i maltractes, s'afegia la desarticulació d'algunes organitzacions, l'amagatall forçós de altres que tenien ordre de búsqueda i captura, el tancament de quatre editorials, l'establiment d'un màxim d'augment salarial del 5,9% a les retribucions salarials que venia a anul·lar les negociacions de convenis, l'increment de la vigilància policial pels carrers, i un clima general de por i amenaces que semblava fer retrocedir el país molts anys enrera.

Pel que fa més pròpiament al moviment estudiantil de Barcelona, se celebrà al cap d'un any i mig d'ocorreguts els fets un Consell de guerra contra els estudiants als quals es volgué carregar el mort de l'assalt al Rectorat. Els processats foren Vicenç Tort, Manuel Navarro, Antoni Albareda, Ramon d'Alós, Manuel Udina, i Gregori Ribera, defensats pels advocats Josep Solé Barberà, Miquel Roca Junyent, Josep Mª Caminals, Octavi Pérez-Vitoria, i Frederic Valenciano. La tria del grup d'estudiants era totalment arbitrària ja que practicament cap d'ells havia tingut un paper preponderant en els fets dels que s'els acusava i de fet no es trobà cap prova de la seva participació. La declaració escrita del rector Albaladejo, el testimoni d'un bidell que havia presenciats els fets, etc. deslliuraven de culpa els processats; Manuel Udina aclarí el sentit de la frase que invitava a abandonar el rectorat als qui no hi estessin d'acord --a la qual hem fet referència abans-- i que qualificà de "desafortunada", diversos testimonis mèdics qualificaven de debilitat mental un dels processats, altres provaren que es trobaven lluny de l'escenari en qüestió el dia d'actes, etc. Finalment, foren condemnats: Navarro i Tort a dos anys de presó, Ribera i Albareda a un any, Udina a sis mesos, i Alós fou absolt.

Mentrestant, la Universitat s'havia anat tornant a obrir escalonadament a partir del 17 de febrer, amb la novetat que la policia estava a dins de les facultats, ocupant corredors i vestíbuls i fins i tot entrant de tant en tant a les aules en atribucions de màxima autoritat. Fraga ja

havia declarat a la premsa durant l'estat d'excepció que s'estava fent una "operació de neteja" a la Universitat, i seguí prohibint que els diaris i revistes n'informessin de la situació, fins i tot després d'haver-se aixecat oficialment les mesures excepcionals. Hi hagueren algunes mostres de resistència activa contra la policia a les facultats, però el sentiment d'impotència es generalitzà aviat i el moviment estudiantil es ressentí fortament de la crisi causada per la magnitud de la repressió, que se situava ja per damunt del marc universitari i prenia un caràcter polític declarat. Hi hagueren algunes accions estudiantils al carrer, com la que es realitzà contra La Vanguardia el 26 de març en senyal de protesta per la censura de premsa, o diverses manifestacions-"llampec" en alguns barris i amb motiu de l'1 de maig, però el tret definitori dels mesos següents fou la crisi política, organitzativa, intel·lectual i moral que afectà al sector més sensibilitzat de l'estament estudiantil universitari.

Es podria escriure llargament sobre la importància d'aquesta crisi que no per subterrània (la superfície del país estava de nou determinada pel "no passa res" producte directe de la por) deixà de tenir conseqüències decisives en la joventut intel·lectual que la visqué més directament. Fou relativament notable el nombre d'estudiants que abandonaren els domicilis familiars (alguns en un principi per fugir de la persecució policial, d'altres ja dins de la crisi d'institucions i costums que s'accelerà en aquests ambients), que penjaren els estudis, que es posaren a treballar de qualsevol cosa, que es veieren empesos cap a la clandestinitat i els reflexos de por envers la policia o qualsevol persona que es pogués assabentar de les seves activitats. Alguns buscaren una sortida a llarg termini en la vida interna dels grupúsculs polítics que es formaren després de la crisi general de les organitzacions que havien existit els darrers temps, fins i tot en alguns casos emprenent processos voluntaristes de "proletarització" amb forta càrrega ideal, i d'altres s'endinsaren en unes noves relacions individuals, incloses les amo-

roses i sexuals, en manifesta ruptura amb tota la moral tradicional sobre el tema i fins i tot amb les idees predominants entre els ambients més progressistes i polititzats de les generacions universitàries immediatament anteriors. No es pot fer un recompte quantitatiu de tot aquest conjunt de fenòmens --que fora interessant d'aprofundir en d'altres treballs i amb metodologia adequada--, però sí cal assenyalar que significaren un tomb decisiu en les idees i el tarannà de la joventut intel·lectual catalana, en connexió amb els canvis que en aquest mateix terreny es produïen entre les noves generacions de tot el món, però amb trets característics producte de l'específica crisi universitària, política i moral sota un règim cada dia més aferrissadament dictatorial. Es sens dubte una fita important en la trajectòria d'aquest complex grup social que han estat, al llarg del temps, els estudiants de Barcelona.

Els grups marxistes revolucionaris

Pel que fa a la crisi política, el panorama dels grups actuant en el si dels estudiants de Barcelona ~~trou~~^{trou} a canviar considerablement respecte a l'any anterior, en general en el sentit d'abandonar les tendències espontaneïstes que hi havien predominat i d'afirmar els plantejaments ideològics i doctrinaris dels corrents més esquerristes del marxisme. Pràcticament tots els grups polítics de la Universitat de Barcelona entraren en crisi al llarg de 1969, desapareixent en alguns casos, escindint-se en altres, o donant lloc a l'aparició de noves sigles en d'altres.

El FOC, que arrossegava ja una crisi interna oberta des de principi d'any --que havia donat lloc a la separació d'un grup majoritàriament format per obrers amb influència a Comissions Obreres que actuà primer amb el nom de la revista ¿Que hacer? i després Nuestra Clase-- , acabà de desfer-se cap al mes d'abril amb la radicalització i separació d'un altre grup majoritàriament universitari que aviat adoptaria posicions trotskistes. Aquest darrer grup --al qual s'incorporaren, com hem dit,

quasi tots els estudiants del FOC d'aquell moment-- es dedicà primer a una activitat quasi purament teòrica entorn de la publicació Comunismo de cara a "delimitarse por una de las corrientes de pensamiento en que se halla dividido el movimiento comunista mundial", com es deia en el nº 1. Un cop travada aquesta delimitació en el trotskisme, tot i que cap dels diversos organismes internacionals que es reclamen del trotskisme no els van acabar de reconèixer mai d'una manera formal, i fracassat l'intent de guanyar-se una sèrie d'estudiants procedents de les antigues plataformes del curs anterior, el grup (reduït numèricament a la mínima expressió i encapçalat per Pau Pons) va aparèixer públicament amb el nom d'Universidad Roja. Un any més tard (gener de 1971) es constituïa a nivell general la Liga Comunista Revolucionaria (LCR) que seguia la tendència trotskista internacional encapçalada per Pablo (i de la qual en quedava fora la tendència del grup Comunismo que seguia a Lambert la qual donaria pas a la fundació de l'Organización Trotskista), i Universidad Roja quedava de fet com a secció universitària de la LCR. L'activitat d'aquest grup trotskista anà prenent en els anys següents un caràcter força conflictiu amb els altres grups i fou motiu de noves crisis internes. La més important es produí pel gener-febrer de 1973 i provocà la separació de la LCR del grup que actuà amb el nom de Liga Comunista (LC). També a la tendència lambertista hi hagué noves escissions i d'elles en sortí el Partido Obrero Revolucionario de España (PORE) que també actuà a la Universitat des de 1973.

Poques setmanes després de la crisi del FOC, pel maig de 1969 arribaven al màxim nivell d'exasperació els conflictes interns del PCE(i). ^{Fins i tot amb violències finques entre diversos militants, la crisi acabaria amb}
~~Fins i tot~~ importants detencions (de les quals n'hem citat els estudiants afectats més amunt) i la formació d'un nou grupet que aparegué amb el nom de PCE (internacionalista) enfront del PCE(internacional). Aquest darrer aconseguí de mantenir la presència d'alguns militants seus a la Universitat, mentre que els altres (coneguts per "istes") intentaren, sense gaire èxit, guanyar-se un grups ja existent d'estudiants (com veu-

rem), fins que desaparegueren l'estiu de 1971. El PCE(i) inicià una rectificació de la seva línia en el Congrés celebrat en 1973, i un any després canvià el nom pel de Partido del Trabajo de España (PTE).

Pel que fa als grups estudiantils més pròpiament espontaneïstes, hi hagueren també significatives modificacions. Les antigues CES es convertiren per l'abril de 1969 --aviat sota el patrocini declarat del PCR-- en Comités de Huelga Estudiantiles, paral·lels als Comités de Huelga Obreros (CHE-CHO) que existien més sobre el paper i a base d'estudiants "proletaritzats" que en la realitat. El nom d'aquests nous organismes venia de la concepció que era necessària una vaga general com a pas previ per a la insurrecció armada que permetés la presa del poder, però en realitat l'activitat dels CHE-CHO, més que orientada a preparar aquesta vaga general, consistí en atacar i provocar les organitzacions polítiques d'esquerra intentant fer-les definir a favor o en contra de la que era la seva màxima consigna: "Abolición de la Universidad", o en una altra versió, "Abolición sí, reformas no". Al nº 3 de l'òrgan del PCR Hoz y martillo es feia una llarga explicació de la seva política respecte als estudiants i s'hi destacaven les principals consignes que justificaven la seva acció. Aquestes eren textualment:

"Expulsar a la oligarquía y sus lacayos de las escuelas, institutos y Universidades (rectores, decanos, catedráticos, directores, profesores, policías, sociales, bedeles, esquirols, reformistas y revisionistas). (subratllat a l'original).

"Ocupar las cátedras, aulas y centros, convirtiéndolos en focos de agitación y negación del sistema capitalista.

"Hacia la huelga general, por la abolición de la Universidad, la propiedad privada y la división capitalista del trabajo.

"!! Reformas no, abolición sí!! "

Tornarem més endavant a veure les diverses expulsions que intentaren portar a terme els CHE i mostres del seu verbalisme agressiu, però diguem

des d'ara que el grup, tant en la seva vida interna com en la projecció exterior de les seves al·lucinacions, va superar totes les cotes conegudes de radicalisme i agressivitat verbal dels grupúsculs d'extrema esquerra. L'estiu del 1970 la major part dels components del PCR i els CHE-CHO els abandonaren després de fortes tensions internes, i els que continuaren donaren naixement al Partido Comunista Proletario (PCP) que s'organitzà en unes anomenades "Milicias" d'activitat encara més extremistica que els seus predecessors, com tindrem ocasió de comprovar, però de vida més efímera.

La major part dels estudiants que havien format part de la UER es dividiren, l'estiu de 1969, en dos grups. Uns, els més minoritaris, estrenyeren llurs relacions amb Bandera Roja i s'hi constituïren com a secció universitària, tot i que durant un temps encara varen intentar promoure unes noves sigles que significaven Plataforma de Estudiantes Revolucionarios (PER). Hi destacaven Elena Posa, Juanjo Egozcue.

La majoria constituïren els Estudiantes marxistas-leninistas (EML) que, després d'un primer període teoricista orientat a "formar-se en l'estudi del marxisme-leninisme", feren una abundosa feina d'agitació i propaganda al llarg dels dos anys i mig que actuaren, a base de fulls, cartells, butlletins i la revista Flecha Roja (amb el lema maoísta "La flecha es al blanco lo que el marxismo a la revolución"). Després de rebutjar les relacions amb el grup procedent del FOC que més tard es declararia trotskista, els EML --en els quals tingueren una dedicació preferent en una primera etapa Jordi Vallverdú, Josep Maria Colomer i Carme Perramon, i més tard Josep Ma Bernat, Ricard Domingo, Carles Martí --trobaren precisament el fre més important al seu desenvolupament en el seu caràcter d'organització merament estudiantil sense connexions orgàniques amb cap grup polític que actués a diversos fronts, buit que tampoc varen cobrir les relacions amb el PCE(internacionalista). Precisament a mesura que s'anà desenvolupant de nou un moviment estudiantil de masses amb objectius definits i amb mobilitzacions continuades i coordinades, la neces-

sitat d'aquestes opcions polítiques que vinguessin a donar una perspectiva general a la "lluita contra la Universitat burgesa" es féu cada cop més palpable i els EML acabaren per auto-dissoldre's. Pel gener de 1972 la meitat aproximadament dels seus membres ingressaren al PSUC i l'altra meitat a BR, de manera que aquestes dues organitzacions passaren a ser les més nombroses i actives del districte universitari de Barcelona. Com és sabut, al llarg de 1974 la gran majoria dels militants de BR entraren també en el PSUC.

El PSUC no quedà tampoc al marge de la crisi general que féu sotraguejar totes les organitzacions polítiques en 1969. Pel mes de desembre d'aquest any, tota l'organització de la facultat de Lletres del PSUC (entre els membres de la qual hi havia Rafael Argullol, Lluís Laducat, Carme Bassoles i Lluís Bassets) abandonà el partit per desacord amb les orientacions generals del Comité d'Estudiants de reconstruir una organització sindical de masses basada en l'elecció de representants. La manca d'aquestes formes d'organització democràtica de masses, que després del SDEUB era molt difícil tornar a posar dempeus, féu coixejar el PSUC en la seva activitat universitària, que durant un temps consistí preferentment en fer repercutir a la Universitat accions i campanyes polítiques generals que impulsava prioritàriament des d'altres fronts. A partir de 1972 hi hagué un nou arrelament del PSUC en el moviment estudiantil com a tal, però sempre trobant a faltar aquest marc d'organització de masses dels estudiants i amb desajustaments respecte a alguns aspectes de la política general del mateix partit.

En començar el curs 1969-1970, després de l'estat d'excepció i el nomenament de Juan Carlos de Borbón com a successor de Franco, i poc abans de la formació d'un govern amb clar predomini de l'Opus Dei, el panorama dels grups d'estudiants polititzats de la Universitat de Barcelona era doncs força diferent al del període anterior. Grups dispersos, minoritaris, en plena crisi de plantejaments, i amb una radicalització

ideològica que els allunyava en molts aspectes del sentir i l'opinió majoritària dels estudiants. No obstant, configuraven ja --amb les diverses variacions de sigles producte de diverses escissions i aparicions-- el ventall que, en allò fonamental, es mantindria pràcticament fins al final del curs 1974-1975, l'últim del franquisme. El PSUC d'una banda, grups més o menys declarats "m-l" i maoïstes^x d'una altra, les diverses famílies trotskistes, i a més a més els grups simplement extremistes, àcrates, etc., engloben pràcticament tots els que actuaren d'una manera activa entre els estudiants durant aquests sis anys. Els grups socialistes, nacionalistes, d'inspiració demòcrata-cristiana, etc., a part d'alguna presència més o menys simbòlica en algun moment determinat, es pot dir que desaparegueren de l'escena política universitària fins després de la mort de Franco.

El buit polític i ideològic deixat per la crisi del franquisme, i que no va ser cobert pels nous aires neocapitalistes que semblava portar en un principi la Llei d'Educació, va obrir el pas doncs a una àmplia proliferació dels diversos corrents del marxisme revolucionari entre els estudiants catalans. Amb simplismes dogmàtics en molts moments, amb molt de voluntarisme que substituïa amb entusiasme i optimisme la manca real de perspectives de canvi de la situació política del país, però també amb audiència real quan se saberen tocar objectius comprensibles i causes justes i amb les correccions imposades per la tossudesca dels fets i la comprensió dels errors comesos, els estudiants que trobaren la seva inspiració més llunyana en els moviments radicals d'Europa i Amèrica de 1968, i la primera configuració de noves formes de vida, de pensament i d'activitat política pròpia en 1969, foren els que encapçalaren tot una nova generació que veurem seguidament a través de les seves manifestacions com a moviment estudiantil en el darrer període de la història d'aquest sota el franquisme.

Val³ dir que en aquest període es produí també una espectacular acceleració del creixement del nombre d'estudiants universitaris ja començat

al llarg dels anys que seguiren a 1957. Si entre aquest any i 1968, la xifra es duplicà, entre aquesta data i el darrer curs del franquisme, es multiplicà per tres, assolint uns nivells de més de cinquanta mil estudiants. L'existència de la Universitat Autònoma des de 1968, i especialment des de la utilització dels edificis de Bellaterra a partir de 1969, significà també un nou centre d'atracció de població estudiantil cap a l'ensenyament superior, tant de Barcelona com de les ciutats industrials de l'àrea metropolitana i la resta de Catalunya i Balears que componen el districte universitari. Les xifres són prou expressives d'aquest important fenomen de massificació que, si bé no significa ni molt menys que s'hagin trencat les barreres que impedeixen l'accés dels fills dels treballadors i d'amplis sectors de les classes populars a l'ensenyament universitari, sí suposen transformacions qualitatives en la composició de l'estudiantat, que ja no és el grup social privilegiat quasi exclusivament pertanyent a la gran i mitjana burgesia pel seu origen de classe, com ocorria en els anys quaranta i cinquanta, sinó un ampli conglomerat de fills d'aquesta i també de capes mitjanes, tècnics i professionals, petits industrials i comerciants, treballadors qualificats, etc. que per la seva mateixa dinàmica social obren perspectives de democratització de l'ensenyament i són especialment receptius i transmissors d'ideologies radicals en oberta contraposició al conservadurisme dels privilegis reaccionaris i a l'ambient polític dictatorial.

Aquesta massificació ha influït també en l'aspecte quantitatiu en la crisi funcional de la institució universitària, completament incapaç d'assumir les aspiracions populars a un ensenyament superior de masses, i cada cop en una degradació més profunda de les seves tasques docents. L'absentisme estudiantil envers les activitats acadèmiques --en contrast pales amb l'esperit dels moviments estudiantils dels anys seixanta, que significaven una voluntat permanent de defensar la Universitat de la degradació a què la volien sotmetre les autoritats franquistes, i en els

quals els millors estudiants des del punt de vista de l'expedient acadèmic i els millors líders sindicals i polítics eren les mateixes persones--, les pèssimes condicions laborals del professorat, amb el baix nivell acadèmic i docent que això comporta, el col.lapse a què ha arribat fins i tot en determinats moments el mateix funcionament administratiu de facultats i escoles, la conversió cada vegada més descarada de la Universitat en una fàbrica de títols gairebé ja sense cap de les coartades ideològiques que ha fet funcionar en ocasions per a encobrir-ho, són algunes de les manifestacions de la descomposició de fons de la institució universitària que ha deixat l'acabament del franquisme. Aquest marc de fons, i tot el procés seguit fins arribar a configurar-lo en totes les seves dimensions, és també el que ha presidit el desenvolupament del moviment estudiantil, les lluites, costums, formes de vida, gustos i tendències intel·lectuals dels estudiants d'aquests darrers anys.

Contra la policia a les facultats

El curs 1969-1970 fou un curs d'escasses mobilitzacions massives estudiantils i de divisions i enfrontaments entre els grups polititzats.

Les úniques lluites que els estudiants emprengueren amb una certa energia, i bastant independentment de l'acció dels grups polítics, eren les que s'oposaven a la presència de la policia a les facultats i volien aconseguir-ne la retirada. Ja en els mesos de novembre i desembre, l'entrada dels grisos, la major part de les vegades encapçalats per un inspector de la Brigada Social anomenat Almenara, conegut per "l'home del puro", s'havia convertit en una cerimònia repetida amb gran freqüència cada cop que apareixien cartells murals als patis de l'edifici central de la Universitat. Els crits i bronques dels estudiants contra els policies que arrencaven els cartells i s'enduien fulls i publicacions de propaganda diversa, anaren augmentant en imaginació i fins i tot en convertiren en llançament de pots de fum, concerts de pito, concentracions massives i desfilades de protesta.

Alguns conflictes merament acadèmics --com els que tenien per protagonistes els ja clàssicament conflictius Voltes o Canals-- també solien degenerar ràpidament en enfrontaments amb una policia que es convertia en protagonista destacat de la vida universitària. Fou en un d'aquests conflictes on es produïren uns petits incidents verbals que des de diversos sectors foren escandalitzadament esbombats en contra dels estudiants que els havien protagonitzat. Per la repercussió pública que varen tenir en el seu moment --que no per l'entitat que tingueren en si mateixos-- ens entretindrem en descriure'ls a continuació.

Com en moltes altres càtedres i assignatures de diverses facultats, els alumnes del grup B de la càtedra de Llengua i Literatura Catalana de la facultat de Lletres havien expressat una sèrie de queixes sobre la qualitat pedagògica i diversos criteris acadèmics del professor de l'assignatura. En aquestes manifestacions hi havien intervingut alguns estudiants de les PER, amb intencions merament sindicalistes i sense cap més plantejament referit a la importància de l'ensenyament de llengua catalana ni al seu paper dintre del pla d'estudis. De fet, es tractava d'una assignatura de caràcter optatiu dins del pla Maluquer, creada --com hem vist anteriorment-- després d'una sèrie de campanyes i pressions portades a terme en la ratlla de la dècada dels cinquanta i els seixanta. Pel dia 21 de gener de 1970 es va convocar una assemblea oberta a l'aula 11 de Lletres (on es donaven normalment les esmentades classes de català) per a tractar-hi d'aquest problema, així com de la vaga que portaven a terme els alumnes de l'escola de Comerç amb motiu de llur desacord amb un projecte de nou pla d'estudis i convalidacions de títols, i amb la intenció per part d'alguns grups de parlar també de la vaga obrera de l'empresa AEG de Terrassa i altres informacions. A les 12 del migdia es reuniren a l'aula uns cinc-cents estudiants, majoritàriament de Lletres, però també d'altres facultats interessats en els temes d'ordre del dia. La situació es polaritzà ràpidament amb la presència a l'assemblea del degà Maluquer i el catedràtic del departament de Llengua Catalana Antoni Comas, els quals manifestaren que tenien dret a donar les classes i recordaren el caràcter optatiu de l'assignatura de català, així com pels diversos avisos que anaren arribant a l'assemblea sobre l'entrada imminent de la policia, cosa que efectivament es

produí al final. En aquest ambient de tensió, alguns estudiants d'altres facultats, gens coneixedors dels problemes acadèmics que havien estat en l'origen del conflicte, feren algunes intervencions molt crítiques respecte al degà Maluquer i Antoni Comas,

el qual intentava explicar les classes clandestines de català dels anys cinquanta i "el petit heroisme quotidià" (sic) que constituïen els precedents de la consecució d'una càtedra de Llengua i Literatura Catalana a la Universitat. Fou aleshores quan un estudiant d'Arquitectura, militant del PCE(i) en aquell moment (i que més tard abandonà aquesta organització), deixà anar allò de: "el català es la lengua de la burguesía y no del proletariado", sense que, en veritat, causés gaire commoció entre els presents. Maluquer encara tingué temps de declarar clausurat el grup B de Llengua Catalana, i aparegueren ja els grisos per la porta de l'aula. Alguns estudiants saltaren per la finestra i la majoria obeeïren les ordres de desallotjar la facultat que emetia el sargent de la policia, amb alguns crits al pati i al carrer que motivaren una intervenció més enèrgica a cops de porra.

Com es pot veure, l'afer no tenia un abast més ampli en els seus orígens que el de qualsevol problema acadèmic de qualsevol curs de la Universitat. I si en tenia algun de superior era precisament per l'ambient de repressió totalment desproporcionada que convertia en problema d'ordre públic la més mínima intervenció crítica realitzada en el transcurs d'una classe. El fet que els estudiants no fessin cap distinció ni donessin cap importància a plantejar problemes d'aquest tipus a la càtedra de llengua catalana, i les frases que es digueren a l'assemblea, posava de manifest la profunda ignorància sobre el fet nacional català i la inexistència de la més mínima sensibilitat entorn a l'opressió de la llengua i cultura catalana que hi havia en el conjunt dels universitaris catalans --inclosos aquells que havien optat per estudiar la llengua catalana com una assignatura més--, ignorància i manca de sensibilitat que eren un producte més de la crisi que es produí en 1968-1969 i de la dispersió i confusió que afectava el moviment estudiantil en els terrenys intel·lectual, i polític. Les duríssimes crítiques que ^{es}varen dirigir contra aquest d'una manera indiscriminada (el periodista Manuel Ibáñez Escofet va escriure, per exemple, a la seva secció "A punta seca": "Decir lo que han dicho es

lo mismo que escupir en la cuna")¹⁴ generalitzaven excessivament el blanc dels atacs i en general prescindiren d'analitzar el procés de deteriorament del clima universitari --que hem intentat veure en les pàgines anteriors-- que havia portat fins aquesta lamentable situació.

Altres conflictes acadèmics de diversos tipus es convertiren també aviat en protestes generalitzades contra la presència de la policia, fins a configurar un moviment bastant ampli a tot el districte cap a mitjans del mes de febrer. El 28 de gener, hi hagué algunes assemblees a la facultat de Medicina denunciant de nou els tripijocs del catedràtic Taure amb els alumnes d'Anatomia, i el fill de l'afectat acudí a les aules acompanyat d'alguns ^(mà)rics seus amb navalles per a defensar l'honor de son pare. A Ciències també es formularen algunes reivindicacions en el sentit d'eliminar el caràcter obligatori de l'assignatura d'Astronomia, i l'11 i el 12 de febrer l'entrada de la policia motivà diverses assemblees, preses de posició de la junta de facultat, i vagues de protesta. Pels mateixos dies dimitia el degà de Medicina Pere Blanco-Morales després d'haver vist denegats els projectes de construcció d'una nova facultat i Hospital Clínic per part del ministeri. A aquesta dimissió la seguiren vagues de metges, professors i estudiants i diverses assemblees. Simultàniament, a la facultat de Dret, algunes peticions entorn del caràcter de l'ensenyament de les càtedres de Canònic i Natural es convertiren també en preses de posició sobre la necessitat de retirada de la policia de les facultats, les llibertats de reunió i expressió, i l'organització autònoma dels estudiants, amb ^(suport) més o menys actiu del degà Entrena i d'alguns catedràtics, i a Lletres, després de diverses accions contra la policia (que havien inclòs un atac massiu contra els jeeps a puntades de peu), una conferència del professor Mosterin en homenatge a Bertrand Russell acabava en manifestació contra la presència de la policia a la Universitat encapçalada pel conferenciant.

El 14 de febrer foren clausurades les facultats de Lletres i d'Econòmiques "en evitación de mayores incidentes", i un miler d'estudiants de

diverses facultats es reuniren a Medicina per a coordinar les protestes d'aquells dies. La divisió entre els diferents grups no permeté més que un acord entorn de tres consignes generals que exigien la retirada de la policia de la Universitat, la dimissió del rector Estapé --incapaç d'exercir l'autoritat universitària sense recórrer a les forces de l'ordre--, i el reconeixement de les assemblees com a organismes de decisió dels estudiants. Però més enllà d'aquests tres punts es produïren enfrontaments i discussions verbals especialment entre els estudiants del PSUC i els dels CHE, amenitzats amb intervencions diverses d'altres tendències que enrariren bastant l'ambient i posaren en qüestió la continuïtat de la mobilització, malgrat que s'acabés l'assemblea amb una manifestació pel carrer. Solament a la facultat de Dret, on els grups més d'extrema esquerra tenien menys força i l'únic lloc on havien començat a sortir representants anomenats per l'assemblea, continuaren les accions de protesta contra la policia, amb vaga total durant una setmana, i amb una hora diària de vaga a partir del dia 23. També a les facultats de la Universitat Autònoma, Lletres de Sant Cugat, i Medicina de Sant Pau, hi hagué assemblees i fins i tot vagues de solidaritat amb els estudiants de la Universitat Central (trencant així la divisió que es volia fer amb l'Autònoma, on no hi havia hagut mai cap intervenció de la policia), forçant al rector Villar Palasí a definir-se públicament en contra de la presència de les forces d'ordre al recinte universitari.

Totes aquestes mobilitzacions havien tingut un caràcter molt espontani, i venien a expressar la indignació de la majoria d'estudiants contra una Universitat que era cada cop més un camp de proves per a la policia i de la qual l'autoritat acadèmica en quedava cada dia més relegada, amb la consegüent degradació del clima universitari a partir del més mínim problema acadèmic. Però les divisions dels grups polititzats i l'aïllament en què es trobaven respecte al conjunt dels estudiants varen fer impossible que aquestes mobilitzacions, que fins i tot havien aconseguit neutralitzar una part del professorat i de les juntes de facultat, trobessin

una via de consecució de victòries concretes i d'avenç en l'organització i la influència del moviment dels estudiants.

Enfrontaments entre els grups esquerristes

La resta del curs estigué presidida per l'agudització d'aquests enfrontaments entre els diferents grups polítics, i per la inhibició, l'astorament o la irritació del conjunt dels estudiants envers els qui volien aparèixer com a representants dels seus interessos.

Ja amb motiu de la vinguda a Barcelona del ministre Villar Palasí, anunciada pel 25 de novembre, els CHE varen començar les seves provocacions amb una convocatòria de manifestació (que no es va arribar a fer) titulada: "Ellos quieren reformar la Universidad. Nosotros con la revolución vamos a abolirla". En el text del full es deia:

"En estas políticas reformistas y revisionistas (PSUC, Comités de acción, FOC, UER, FUDE, Estudiantes marxistas-leninistas) tiene la oligarquía su más fiel aliado y la Revolución socialista uno de sus peores enemigos."

Deixant a part el despiste sobre grups que feia mesos que havien desaparegut, el text indicava un tipus d'insult contra els grups d'esquerra que es repetiria durant tot el curs i acabaria sent gairebé l'única pràctica real dels CHE. No ens oblidem de citar la terrorífica amenaça que la mateixa declaració feia al ministre d'Educació:

"Villar Palasí, no morirás de viejo!!!"

La persona d'Estapé, anomenat rector pel novembre en una opció ministerial que es presentava com a continuadora de la gestió d'Albaladejo, fou també un blanc preferent de les ires dels CHE. En la seva presa de posició, el 22 de novembre, el nou rector ja havia declarat:

"Pido a los 20.000 estudiantes de la Universidad de Barcelona que tengan la gallardía suficiente para expulsar de la Universidad a quie-

nes se han propuesto no mejorarla, sino abolirla."¹⁵

En unes noves declaracions a La Actualidad Española publicades el mes de gener i àmpliament reproduïdes per la premsa de Barcelona, Estapé repetia la petició anterior, i feia una crida a l'associacionisme estudiantil i a l'elecció de delegats representatius. A més a més, semblava posar aquestes eleccions com a condició de la retirada de la policia tan unànimement exigida. En efecte, preguntat fins quan romandrien els grisos dintre de la Universitat, i després de recordar l'assalt al rectorat d'un any abans, contestava:

"Ese "hasta cuándo" que me has planteado, no tiene para mí más respuesta que ésta: En el momento en que tenga la seguridad plena, incluso con riesgo de equivocarme, de que las órdenes de las autoridades académicas serán obedecidas y de que habrá representatividad por parte de los alumnos."¹⁶

La proposta va ser interpretada poc menys que com un chantatge per part d'alguns grups, i com que, de fet, el PSUC era l'únic que seguia proposant l'organització democràtica dels estudiants basant-se en l'elecció de representants, encara que amb criteris totalment diferents dels del decret d'Asociaciones Estudiantiles que hem vist en el seu moment, els CHE corregueren a posar en pràctica les seves habilitats literàries amb un full titulat:

"Ante el contubernio legal PSUC-Estapé."

I acabava així:

"Compañeros: Con la oligarquía o con el proletariado.

"Con Estapé y los revisionistas del PSUC para mantener la Universidad,

"O con los Comités de Huelga para acabar con la explotación y abolir la Universidad."

Dos dies després de l'assemblea de Medicina a la qual ens hem referit

anteriorment, és a dir el 16 de febrer, un altre acte d'homenatge a Bertrand Russell organitzat a la facultat de Ciències amb assistència del degà i una intervenció de Manuel Sacristán, va acabar també amb apassionades intervencions de membres dels CHE (un d'ells va dir que "la dictadura del proletariado será más fuerte que la dictadura franquista"), i del PSUC (un d'ells va acusar els CHE de "neofeixistes") i d'altres grups, en una bella mostra de l'olla de grills en que s'havia convertit allò que els mateixos que la composaven anomenaven "avantguarda estudiantil".

Les hostilitats prengueren també altres formes i escenaris. Fins i tot els EML, que no havien entrat gaire en aquest tipus de polèmica, varen treure una pancarta en un recital de Raimon a la facultat de Dret que deia: "No al pacto electoral Opus-Estapé-Entrena-PSUC".

Però l'atac més frontal probablement es produí el 15 d'abril. El PSUC havia realitzat ja en les setmanes anteriors una certa campanya de propaganda commemorant el cinquantenari de la creació del Partido Comunista de España, i aquell dia realitzà un esforç especial d'enganxada de cartells, distribució de papers i premsa i fins i tot col·locació d'una bandera roja als fils del pati de Ciències. Els CHE deixaren caure un full titulat "¡50 años de revisionismo, 50 años de traición!" que acabava proposant: "Expulsemos a estos traidores de nuestras asambleas y de nuestros centros", Quan intentaren enganxar un cartell amb les mateixes consignes al pati de Lletres, alguns estudiants del PSUC no pogueren més i hi hagué una petita batussa. El dia següent, els del PCE(i) encara tingueren l'humorada d'enganxar un nou cartell om interpretava els fets a base de dir que era una baralla entre "la gran y la pequeña burguesía".

També el centenari de Lenin, commemorat el 22 del mateix mes, fou una ocasió perquè cada grup fes una versió "pròpia" del pensament leninista, atribuint-s'en la interpretació més correcta i revolucionària, tot i que encara hi hagué un cert acord en fer-ne una celebració comuna.

La tibantor arribà al màxim quan els CHE decidiren, sense més preparació, que calia començar a expulsar els "lacayos de la oligarquía" a la

Universitat i anunciaren que el 15 de maig expulsarien Maluquer, degà que pel seu innovador pla d'estudis era presentat com la màxima expressió de la "integració neocapitalista". Sorprenentment, la policia --que coneixia sens dubte el contingut de les octavilles que anunciaven l'acció amb uns quants dies d'anticipació-- aquell dia no féu acte de presència, i unes quantes dotzenes de militants dels CHE es reuniren al pati de Lletres, anunciaren en veu alta les seves intencions, i s'encaminaren escales amunt cap al deganat, davant els bocabadats espectadors que presenciaven l'escena. Un cop al deganat, va resultar que Maluquer n'era absent, i llavors l'emprengueren a empentes amb el primer que trobaren allà, dient que també era un "lacayo", el qual resultà ser el professor de Llengua Moreu. La indignació dels estudiants units al pati ja no es va contenir, i començaren a cridar "CHE No; CHE No", i alguns també "CHE CIA", de manera que els al·ludits sortiren del deganat a plantar cara i acabaren deixant els seus propòsits per a un altre dia.

L'incident significava traspassar ja un determinat límit en les provocacions que difícilment podia sostenir-se. De fet, la crisi interna dels CHE arribava ja a extrems notables, amb desercions, expulsions, acusacions de traïdors i violentes tensions internes. Fins i tot alguna ment retorçada va aprofitar l'ocasió per a llençar una octavilla apòcrifa signada pel Comité d'Estudiants del PSUC en la qual s'acusava els CHE de ser "una organización revolucionaria al servicio de la C.I.A.". Els supostos firmants van desmentir òbviament la paternitat del full i l'atribuïren a la policia, però els CHE encara respongueren acusant novament els "reformistas y revisionistas PSUC, PCE(i), Est. M-L, fieles instrumentos de la oligarquía para Reformar la Universidad". En realitat, aquest fet, --juntament amb la intervenció dels CHE-CHO a la vaga d'AEG, intentant obligar els obrers, des de fora de l'empresa, a que no tornessin a treballar (intervenció que va acabar amb trets de la policia contra els que així actuaven)-- va precipitar la crisi dels CHE i la descomposició --no sense fortes tensions personals-- del grup.

En el balanç del curs cal esmentar també alguns actes que reuniren un cert nombre d'estudiants i aconseguiren els objectius que es proposaven.

El primer fou un acte per l'amnistia organitzat pel PSUC a la facultat de Dret --dintre d'una campanya més àmplia iniciada per la Coordinadora de Forces Polítiques, que s'havia creat el desembre anterior-- el 6 de febrer de 1970. Hi assistiren Josep Solé Barbera, Manuel Sacristán i Alfons C. Comín, però la figura especialment invitada fou el procurador en Corts i membre del Partit Carlí Auxilio Goñi que va poder parlar a favor de l'amnistia, enmig de gran aplaudiments, fins que la policia va suspendre la reunió i féu desallotjar la facultat.

Uns quants milers d'estudiants es concentraren també a Dret per a escoltar Raimon el 13 de març, en un acte organitzat per a recollir diners en solidaritat amb els vaguistes d'AEG. A part del petit incident de les pancartes a què ja hem al·ludit, el recital transcorregué amb gran atenció i en un ambient enfervorit per les dedicatòries que Raimon feia de les seves cançons al Che Guevara, al País Basc i a Joan Miró. A la sortida, alguns enfrontaments d'estudiants amb la policia --obsessivament present en tota reunió universitària-- motivaren sis detencions.

Amb un altre caràcter es desenvolupà també una "Jornada antiimperialista" el 8 de maig, orientada especialment contra la invasió de Cambodja per les tropes dels Estats Units que amb aquest pas ampliaven agressivament la guerra d'Indoxina, i en solidaritat amb els estudiants americans que en els dies anteriors s'hi havien oposat activament i havien tingut quatre morts a mans de la Guàrdia Nacional de Nixon. Al pati de Lletres es llegiren diversos textos de denúncia, es desplegaren banderes roges i s'en cremà una de nordamericana, fins que es repetí l'habitual cerimònia del desallotjament per la policia. Uns tres-cents estudiants es concentraren a continuació davant de l'Institut Americà per apedregar-lo fins que un policia féu ús de la seva pistola, i més tard a Sears i al Banc Atlàntic, per trencar-ne els vidres i cremar-ne un aparador. També en aquesta ocasió hi hagueren vuit detinguts.

El final de curs era semblant doncs a com havia començat. La policia seguia a l'interior de les facultats, els grups polititzats no havien superat els enfrontaments mutus i el seu deslligam del conjunt dels estudiants, i aquests anaven alimentant l'escepticisme respecte a la Universitat i les possibilitats d'una acció efectivament orientada cap a l'avenç en l'exercici de la llibertat. El rector Estapé va poder declarar pel juny:

"Este curso que acabamos de cerrar ha sido el más eficaz de los últimos años."¹⁶

Pocs mesos després seria nomenat Comisario general adjunto del Plan de Desarrollo en premi a la seva labor i en creixent identificació amb la gestió governamental de López-Rodó i el govern de l'Opus Dei.

La Llei General d'Educació

El principi del curs següent semblava que podia anar per viaranys semblants, amb una política ministerial que venia presidida per l'aprovació de la Ley General de Educación, publicada al BOE el 3 d'agost de 1970.

La Llei d'Educació ha estat sens dubte un dels intents més seriosos de planificar a llarg termini tot l'aparell de l'ensenyament als seus diferents nivells que s'han realitzat a l'Estat espanyol des d'una òptica capitalista. Arrancant de les recomanacions fetes a l'informe del Banc Mundial de 1962, passant pel debat sobre les Universitats estatals i les Universitats privades de la dècada dels seixanta, i amb els preparatius del Llibre Blanc, la creació de les Universitats Autònomes, i les experiències dels dos primers anys del ministeri de Villar Palasí, la IGE culminava en el pla legislatiu una llarga tasca d'estudi i preparació, paral·lela en molts aspectes a la que tenia lloc als principals països d'Europa.

Atenint-nos al text legal, la reforma educativa ministerial preveia fins a set grans nivells i branques de l'aparell de l'ensenyament. L'edu-

cació pre-escolar tenia caràcter voluntari, és a dir l'Estat no es responsabilitzava que pogués ser impartida a tots els nens de 2 a 5 anys, i establia per tant la primera i potser més important selecció de la població. L'educació general bàsica, probablement la novetat més important que n'ha quedat, es preveia de vuit anys de durada en dues etapes i amb caràcter obligatori i gratuït per a tothom, aspiració que, com veurem, va quedar molt lluny de la realitat. La sortida de l'EGB constituïa una segona selectivitat fonamental, amb un caràcter marcadament classista. La majoria dels estudiants es preveia que s'havien d'incorporar a la formació professional, dividida fins a tres nivells, i que en realitat mai ha passat de ser un projecte en paper mullat. Una minoria s'incorporarien al Batxillerat Unificat i Polivalent (BUP) de tres anys de durada. Després venia el Curs d'Orientació Universitària, fortament selectiu a mesura que ha anat passant el temps, i aleshores l'accés a la Universitat. Les proves d'accés han constituït el principal cavall de batalla contra l'estructura selectiva de l'ensenyament, però a dins de l'ensenyament superior també es preveïen tres cicles, el primer dels quals podia ser cursat en Escoles Universitàries sense possibilitat de passar des d'elles als centres on es cursaven els altres dos cicles.

No és el moment de detenir-nos en l'anàlisi dels mecanismes d'adaptació de tota aquesta estructura a les necessitats professionals, econòmiques i de mà d'obra del desenvolupament econòmic previst pels mandataris ministerials, però sí cal dir que, com a estructura global, la prevista en la LGE constitueix una clara mostra del paper reproductor de les diferències socials que l'aparell educatiu, en la perspectiva del mercat laboral al qual està orientat, juga indefectiblement en una societat de classes. Com deia el mateix text de la llei, es tractava de:

"establecer un sistema educativo que se caracterice por su unidad, flexibilidad e interrelaciones, al tiempo que se facilite una amplia gama de posibilidades de educación permanente y una estrecha relación con las necesidades que plantea la dinámica de la evolución económica y social del país."

Però aquesta planificació de llarg abast havia de trobar serioses i, en darrera instància, decisives dificultats per a ser realment portada a terme. La primera d'elles fou sens dubte la de la seva financiació. El projecte inicialment tramès a les Corts es titulava en realitat "Ley General de Educación y de financiación de la reforma educativa", i en aquest segon aspecte preveia una reforma fiscal, amb especial atenció als impostos sobre la renda, sobre els beneficis de les societats i sobre les successions, capaç d'assegurar la realització a llarg termini de tota l'obra estatal prevista. Però el projecte de reforma fiscal fou boicotejat pels procuradors de la Cambra franquista i desaparegué de la llei promulgada. El mateix setembre de 1970, el govern espanyol subscribia un Tractat de Mútua Ajuda amb el dels Estats Units, en el qual, a canvi de la continuació de la major part de les bases militars americanes instal·lades en territori de l'Estat espanyol, l'Administració americana concedia una sèrie d'ajuts econòmics i tecnològics, entre els quals n'hi havia de destinats a l'educació i la investigació. Era un intent de suplir els recursos propis per d'altres de foranis, amb el preu de la subordinació imperialista, i la feblesa i inseguretat dels fons obtinguts.

Però no fou solament aquest el terreny on la Llei d'Educació va entrar en crisi. Mancat dels instruments i mecanismes d'organització del consens social i de canalització dels conflictes, l'Estat franquista era incapaç de dur a terme una reforma de tan ampli abast i que afectava a tants i tan contraposats interessos. La mateixa Església, màxima adalid de l'ensenyament privat, ja havia contestat al Llibre Blanc amb una rèplica titulada La Iglesia y la Educación en España hoy on criticava les intencions "estatalitzadores" que li semblava percebre en els projectes oficials. Més endavant, aprofitaria, com veurem, les protestes populars contra la política de Villar Palasí per a fer valer els seus interessos.

Però era amb relació al professorat i als estudiants, especialment els universitaris, on els problemes institucionals i polítics més directament derivats de l'estructura dictatorial de l'Estat s'havien de convertir rà-

pidament en explosions que posaven en qüestió tota la gestió empresa a partir del més mínim problema acadèmic o corporatiu. Especialment la selectivitat --justificada en funció de l'atur de llicenciats i les males condicions de l'ensenyament, però en flagrant contrast amb les necessitats socials de metges, professors, tècnics, etc., i amb les expectatives de culturització i promoció social alimentades des de feia anys en les classes mitjanes econòmicament ascendents-- fou objecte d'una campanya política que el govern només podia afrontar amb la rigidesa repressiva i la militarització de les proves, la qual cosa accentuava encara més el malestar i desvelava les contradiccions classistes de l'escola capitalista. Totes les paraules sobre "participació", "autonomia", "cooperació d'alumnes i autoritats", "lliure representació dels estudiants", etc., que apareixien a la LGE i especialment al Llibre Blanc, xocaven de front amb la realitat de la policia a les facultats, el buit de canals reals de diàleg, i l'enduriment repressiu que cada cop més va anar presidint tota la gestió del Ministeri d'Educació i Ciència.

Emmarcada en una fase de regressió política del règim després d'una tímida "liberalització" esboçada en els anys seixanta, la reforma educativa de Villar Palasí, que pretenia adequar l'ensenyament a les necessitats econòmiques i socials del moment, va acabar en un gran fracàs i, en alguns aspectes --entre els quals hi ha la major part dels que es refereixen a l'ensenyament universitari-- amb una notable degradació dels nivells intel·lectuals i funcionals existents. El debat i la mobilització contra la LGE va donar lloc, en canvi, al desfermament d'amplis moviments de docents, pares d'alumnes, estudiants de diversos nivells, preocupats per la qüestió educativa, i en general va obrir una etapa en la qual l'educació ja no és solament un problema d'experts sinó un marc d'intervenció i debat de les classes populars per a avançar-hi solucions i programes de transformació social progressiva.

En les pàgines que segueixen veurem especialment els aspectes de la qüestió més referits a la Universitat, i a Barcelona en concret, que ja

en el mateix curs 1970-1971 van trobar algunes concrecions específiques.

El rector Estapé, abans d'anar-s'en a Madrid, encara havia tingut temps de formular una peculiar versió dels criteris de selectivitat previstos a la Llei d'Educació:

"En la Universidad --havia dir-- tendría que hacerse como en los bares... Colgar un cartel de reservado el derecho de admisión."¹⁷

Però fou el nou degà d'Econòmiques Joan Hortalà qui va llençar propostes més audaces per a aconseguir un clima de concòrdia a la facultat. Assenyalava ell mateix com a condició prèvia la retirada de la policia de la facultat, programava unes comissions (d'organització, estudis, i problemes de la facultat) amb participació paritària de catedràtics, PNN i estudiants. I pel què fa a la representació d'aquests acceptava de fet els criteris que el moviment dels estudiants dels dos anys anteriors havien posat en marxa:

"La designación de alumnos por la Asamblea de estudiantes de acuerdo con su propio funcionamiento y con el carácter que la misma quiera darles. Los representantes, permanentes o no, serán portavoces de la asamblea, sin otra representatividad que la misma les confiera. La Asamblea de estudiantes será a su nivel un órgano soberano y se regirá por las normas y principios que en la misma se fijan en cada momento (...) reuniéndose y convocándose según sus propias prescripciones de forma libre y autónoma."¹⁸

Hortalà va aconseguir que Econòmiques fos l'única facultat que comencés el curs sense grisos en el seu interior (tot i que hi havia una dotació especial de socials, i fins i tot les bandes feixistes hi van fer més d'una excursió en la qual varen fer ús dels guants de ferro i les porres, rebent així mateix més d'un cop d'ampolla). En relació al clima d'altres facultats es va poder parlar d'una certa "paz hortalana", però, com veurem, els condicionaments i límits de l'evolució política general

del país, que seguia sent de tancament repressiu davant de la nova empena dels moviments de masses i la lluita democràtica, va acabar aviat amb el caràcter original de l'experiència d'Econòmiques.

Contra el Consell de guerra de Burgos

En les primeres setmanes de curs, alguns grups, entre els quals destacaven els EML i d'altres estudiants que aquests volien guanyar-se per a muntar un "comité de lucha", varen iniciar una sèrie de reivindicacions i contestacions de tipus acadèmic i ideològic en algunes càtedres de diverses facultats: Dret Natural de Luño Peña (conflicte que va motivar ja alguna intervenció policial a l'aula), Estructura Econòmica de Campos Nordmann, contra la nova divisió de la facultat de Lletres entre la Central i l'edifici de Mercantils a Pedralbes (amb una concentració al pati de la Central i enfrontaments amb els socials a Pedralbes, a resultes dels quals un d'aquests es va trencar la clavícula), les històries de Palomeque i Cuenca i la filosofia de Canals, etc.

Juntament a aquests problemes, hi havia una campanya, en un principi impulsada bàsicament pel PSUC i BR, que anà penetrant progressivament en la sensibilitat dels estudiants. Setze membres de l'organització basca ETA havien de ser jutjats pròximament en Consell de guerra, i contra sis d'ells (Izco, Onaindia, Gorostidi, Dorronsoro, Larena i Uriarte) el fiscal demanava la pena de mort, acusant-los d'haver mort al policia Melitón Manzananas. La primera mobilització important en aquest sentit es va produir amb motiu de la jornada convocada pel PCE i pel PSUC pel 3 de novembre de 1970 en lluita per l'amnistia.

Com a indicatiu de la incomprensió que aquests objectius suscitaven entre alguns grups, diguem que els trotskistes d'"Universidad Roja" varen cridar obertament a boicotejar la jornada, qualificant-la de "mascarada reformista" en un full titulat: "La guerra civil no ha terminado". En ell s'hi deia, entre altres coses:

"Para los que sueñan en progresos democráticos y evolucionismos parlamentarios, este consejo de guerra viene a recordarles que sólo la victoria del proletariado en una nueva guerra civil pondrá término a la explotación y opresión capitalistas."

Parlava també del "en mala hora llamado Partido Comunista de España", de "las fantasmales y burocráticas Comisiones Obreras", de la "traidora jornada" i afegia:

"La amnistía es el slogan de los burgueses escandalizados ante los crímenes de su propia clase. La Universidad no será la comparsa en esta traición a la causa obrera revolucionaria."

Malgrat aquesta posició, els estudiants convocats pel PSUC, BR i al final també els EML (que es definien en un altre full titulat "Ni llorar ni quedarse en casa. Impulsemos la lucha revolucionaria contra la represión") es varen concentrar el dia 3 al pati de Lletres, on penjaren uns cartells, feren front a la policia i es manifestaren pels carrers dels voltants, perseguits pels jeeps de grisos. També a l'hospital de Sant Pau hi hagué assemblea i manifestació amb motiu d'una jornada que va tenir força ressó en el moviment obrer (amb massives i combatives manifestacions a Terrassa) i que va desvetllar l'atenció general per als propers consells de guerra de Burgos.

Tots aquests incidents donaren pas a la presa d'algunes mesures per part de les autoritats acadèmiques, especialment amb la suspensió de classes a Enginyers i Dret (en aquest cas amb la dimissió del degà Entrena i tot). Es de destacar una assemblea de dos mil estudiants de Dret presidida per l'estudiant Joaquim Ma Molins el 16 de novembre, i la col·locació de cartells, defensats de l'entrada de la policia amb barricades, crits, xiulets i vagues en els dies següents. Gairebé sense autoritat acadèmica real en el districte (Estapé ja tenia un peu a Madrid), amb la policia com a única font de poder, el clima s'anava deteriorant, fins que es produí un salt en la situació.

El 25 de novembre, el mateix dia que La Vanguardia titulava a tres columnes: "El Ministerio de Educación y Ciencia continúa en la línea de diálogo y participación con los estudiantes", la policia feia una espectacular intervenció, ocupant de bon matí les facultats de Lletres i, després que els estudiants d'aquestes es reunissin a Econòmiques, envaint el feu d'Hotalà a cops de porra per aules, biblioteques i sales d'estudi, de tal manera que hi hagué una autèntica massacre, prolongada tota la resta del matí amb enfrontaments per la Diagonal, intervencions policials a Arquitectura, Enginyers, Aparelladors, els menjadors universitaris, sis estudiants detinguts, i els rumors que els cops que havien deixat a un estudiant amb commoció cerebral havien acabat amb la seva vida. El dia següent, mentre la junta d'Econòmiques protestava, suspenia les classes i exigia el control de l'ordre interior de les facultats, els estudiants del districte es declaraven en vaga, celebraven una assemblea a Medicina i sortien de nou al carrer. La policia anà aquest cop a trets contra els manifestants, de manera que els rumors sobre la mort d'un estudiant es multiplicaren, i l'endemà, dia 27, hi hagué una mobilització general, unint explícitament la protesta contra la repressió a la Universitat amb la solidaritat amb els etarres de Burgos i la denúncia del Consell de guerra. Aquest dia, dos mil manifestants (xifra no vista des de feia un parell d'anys) començaren la jornada a la ronda de Sant Antoni, per Casanova amunt, fins que la policia carregà amb els jeeps al carrer València. Amb més combativitat, es tornà a formar la manifestació al carrer Aragó, tirant per Via Laietana avall, fins a Urquinaona. A la plaça Catalunya fou apedregat un jeep, i Rambla avall la desfilada anà prenent aires de revolta (s'arrancaren els anuncis del Liceu, per exemple) mentre arrauxaven els crits de "Han matado a un compañero, Policías asesinos, Franco asesino, Juicios ETA NO".

La mobilització ja no s'interrompé. El dia 28 dissabte la manifestació va incloure l'apedregament de la comissaria de policia del carrer Llúria, amb sortida esperitada dels escassos inspectors que hi havia dintre, que

El 25 de novembre, el mateix dia que La Vanguardia titulava a tres columnes: "El Ministerio de Educación y Ciencia continúa en la línea de diálogo y participación con los estudiantes", la policia feia una espectacular intervenció, ocupant de bon matí les facultats de Lletres i, després que els estudiants d'aquestes es reunissin a Econòmiques, envaint el feu d'Hotalà a cops de porra per aules, biblioteques i sales d'estudi, de tal manera que hi hagué una autèntica massacre, prolongada tota la resta del matí amb enfrontaments per la Diagonal, intervencions policials a Arquitectura, Enginyers, Aparelladors, els menjadors universitaris, sis estudiants detinguts, i els rumors que els cops que havien deixat a un estudiant amb commoció cerebral havien acabat amb la seva vida. El dia següent, mentre la junta d'Econòmiques protestava, suspenia les classes i exigia el control de l'ordre interior de les facultats, els estudiants del districte es declaraven en vaga, celebraven una assemblea a Medicina i sortien de nou al carrer. La policia anà aquest cop a trets contra els manifestants, de manera que els rumors sobre la mort d'un estudiant es multiplicaren, i l'endemà, dia 27, hi hagué una mobilització general, unint explícitament la protesta contra la repressió a la Universitat amb la solidaritat amb els etarres de Burgos i la denúncia del Consell de guerra. Aquest dia, dos mil manifestants (xifra no vista des de feia un parell d'anys) començaren la jornada a la ronda de Sant Antoni, per Casanova amunt, fins que la policia carregà amb els jeeps al carrer València. Amb més combativitat, es tornà a formar la manifestació al carrer Aragó, tirant per Via Laietana avall, fins a Urquinaona. A la plaça Catalunya fou apedregat un jeep, i Rambla avall la desfilada anà prenent aires de revolta (s'arrancaren els anuncis del Liceu, per exemple) mentre arrauxaven els crits de "Han matado a un compañero, Policías asesinos, Franco asesino, Juicios ETA NO".

La mobilització ja no s'interrompé. El dia 28 dissabte la manifestació va incloure l'apedregament de la comissaria de policia del carrer Llúria, amb sortida esperitada dels escassos inspectors que hi havia dintre, que

van aconseguir detenir un estudiant. El dilluns dia 30, el recorregut incloïa llocs tan allunyats com el Price i la plaça Molina. Des de diversos sectors (estudiants de batxillerat inclosos) la sensibilització contra el procés de Burgos anava creixent, i els estudiants universitaris jugaven un notable paper en la popularització de l'afer. També hi hagué la nota fora de to dels trotskistes de Comunismo que feren una irrupció el matí del dissabte dia 5 al carrer Tuset trencant vidres, aparadors i cabines telefòniques, en una acció que justificaven dient que "la misma burguesía que asesina en Burgos se refugia en la paz de Tuset" i a la qual aconseguiren arrosegar unes dotzenes d'estudiants. Però el punt màxim de la mobilització popular s'assolí el 3 de desembre, dia d'inici del Consell de guerra, amb vaga general a totes les facultats i escoles de Barcelona sense excepció, i amb coincidència amb la vaga general de Guipúscoa, aturs i manifestacions a tot Euzkadi, i protestes generalitzades en el conjunt de l'Estat. Les resistències d'alguns degans a tornar a tancar les facultats varen fer possible així que la Universitat fos un focus molt important d'extensió popular d'un moviment que va abarcar des d'assemblees i vagues obreres, fins a combatives manifestacions de milers de persones a la Rambla i plaça Catalunya (especialment el 10 de desembre amb bolcament de jeeps inclosa), accions testimonials de grups cristians, protestes en el transcurs de festivals de música, i la constitució de l'Assemblea d'Intel.lectuals Catalans a Montserrat.

Les lluites de Burgos significaven la represa del moviment popular i, en estreta vinculació amb ell, del moviment estudiantil que prenia de bon principi un caràcter directament polític, antifranquista i combatiu. Més de cent estudiants foren detinguts al llarg d'aquestes jornades, però la campanya representà el despertar a la consciència i l'acció política de molt amplis sectors. Fou en el transcurs de les assemblees de novembre i desembre de 1970 com aparegueren els primers comités de curs,

van aconseguir detenir un estudiant. El dilluns dia 30, el recorregut incloïa llocs tan allunyats com el Price i la plaça Molina. Des de diversos sectors (estudiants de batxillerat inclosos) la sensibilització contra el procés de Burgos anava creixent, i els estudiants universitaris jugaven un notable paper en la popularització de l'afer. També hi hagué la nota fora de to dels trotskistes de Comunismo que feren una irrupció el matí del dissabte dia 5 al carrer Tuset trencant vidres, aparadors i cabines telefòniques, en una acció que justificaven dient que "la misma burguesía que asesina en Burgos se refugia en la paz de Tuset" i a la qual aconseguiren arrossegar unes dotzenes d'estudiants. Però el punt màxim de la mobilització popular s'assolí el 3 de desembre, dia d'inici del Consell de guerra, amb vaga general a totes les facultats i escoles de Barcelona sense excepció, i amb coincidència amb la vaga general de Guipúscoa, aturs i manifestacions a tot Euzkadi, i protestes generalitzades en el conjunt de l'Estat. Les resistències d'alguns degans a tornar a tancar les facultats varen fer possible així que la Universitat fogués un focus molt important d'extensió popular d'un moviment que va abarcar des d'assemblees i vagues obreres, fins a combatives manifestacions de milers de persones a la Rambla i plaça Catalunya (especialment el 10 de desembre amb bolcament de jeeps inclosa), accions testimonials de grups cristians, protestes en el transcurs de festivals de música, i la constitució de l'Assemblea d'Intel·lectuals Catalans a Montserrat.

Les lluites de Burgos significaven la represa del moviment popular i, en estreta vinculació amb ell, del moviment estudiantil que prenia de bon principi un caràcter directament polític, antifranquista i combatiu. Més de cent estudiants foren detinguts al llarg d'aquestes jornades, però la campanya representà el despertar a la consciència i l'acció política de molt amplis sectors. Fou en el transcurs de les assemblees de novembre i desembre de 1970 com aparegueren els primers comités de curs.

forma d'agrupament dels estudiants d'una mateix curs que participaven activament en les accions i que es reunien per a anar coordinadament a les manifestacions, preparar les discussions que es feien diàriament a la facultat sobre el caràcter del consell de guerra, la lluita d'alliberament nacional del poble basc, les tàctiques d'ETA, les contradiccions entre els diversos sectors polítics del règim franquista que sortien clarament a la llum aquells dies, etc. L'extensió i consolidació d'aquesta forma, totalment espontània en un principi, d'organització dels estudiants més actius de cada curs, va reestructurar tot una xarxa d'enquadrament de centenars d'estudiants a tot el districte que va estar en la base de la nova represa continuada del moviment universitari.

L'indult al darrer moment de les nou penes de mort significava una important victòria de la mobilització de masses, però les concentracions feixistes organitzades a quasi totes les capitals de província espanyoles per a compensar la mobilització popular de les setmanes anteriors, que varen culminar en la concentració a la plaça d'Orient el 21 de desembre amb Franco i el govern al balcó, havien accentuat encara més les opcions repressives que predominaven en el règim, la primera manifestació de les quals era la declaració d'un semi-estat d'excepció (supressió de l'article 18 del Fuero de los Españoles) a tot Espanya.

De nou contra la policia

D'acord amb això, després de les vacances de Nadal a la Universitat de Barcelona s'agreguà la presència de policies i socials a l'interior de les facultats, amb un buit de poder acadèmic creixent.

En aquesta situació, varen tenir una breu actuació les anomenades Milicias del Partido Comunista Proletario, hereves dels desapareguts CHE-CHO i formades per un escàs nombre d'estudiants que no havien abandonat aquesta organització quan la crisi de final del curs anterior. La novetat de les "milícies del PCP" respecte als seus antecessors era que

feien menys tasca propagandística i s'esforçaven més en posar en pràctica les seves consignes d'expulsió dels "lacayos de la oligarquía en la Universidad (cátedros, profesores, sociales, bedeles, policías, reformistas y revisionistas)". Una de les víctimes triades va ser precisament el degà Hortalà, l'expulsió del qual s'anunciava en una octavilla que deia "Los estudiantes no estamos con Hortalà sino con el proletariado", i on s'el presentava de nou com el comble de la "eficacia lacayuna". En una assemblea celebrada a la facultat d'Econòmiques per a discutir les propostes de comissions mixtes, diàleg amb els representants dels estudiants, etc., varen decidir fer realitat els seus propòsits i, després d'una breu intervenció d'una noia, Tina B., mitja dotzena de membres del PCP s'aixecaren dels seus seients i avançaren cap a la tarima cridant: "Palo al lacayo". Com que els seus propis crits els donaven ànims, una sèrie d'estudiants de l'assemblea s'aixecaren per a evitar l'agressió i impediren que es consumés la bestiesa, cosa que va indignar extraordinàriament els del PCP, els quals ja van tenir excusa per a atacar de nou els "reformistes i revisionistes" acusant-los d'agents de l'oligarquía i "guardaespaldas" d'Hortalà.

Una altra intervenció d'aquest tipus es va consumir, a la mateixa facultat d'Econòmiques, aquest cop sense avís previ ni reacció d'altres estudiants, quan un grup de deu o dotze membres del PCP va portar a empenyes a l'estudiant Jordi Gil (que aleshores era militant del PSUC, i per tant màxima expressió del "revisionisme") fins a la bassa d'aigua de l'entrada de la facultat, tirant-lo dintre sense gaire resistència per part de l'afectat i escridassant-lo una estona mentre Gil seguia bastant impertèrrit aguantant la cartera amb l'aigua fins a mitja cama.

Els esforços en aquest sentit varen intentar ser esbombats amb un caire més propagandístic, i el PCP de Barcelona va organitzar una de les operacions més insòlites que registra l'inventari de fets curiosos de la Universitat. Quatre persones, que eren estudiants quan varen emprendre la via de la radicalització ideològica, varen agafar un cotxe i comença-

ren una ruta per les diverses Universitats de l'Estat espanyol amb l'objectiu d'expulsar-ne els que ells consideraven més significats "lacayos" de cada una d'elles. Probablement, amb això els agressors ambulants pretenien donar una imatge d'omnipresència i força organitzativa que després intentarien capitalitzar entre els qui havien seguit les accions per la premsa. Però aviat es va descobrir el pastitxo i la sorpresa anà acompanyada d'una estranya sensació entre la irritació i el catxondeig. Les etapes de la volta a Espanya anaren des de l'agressió al catedràtic d'Econòmiques de València Eugenio Prieto, el 28 de gener, passant per Saragossa, fins l'acció del 18 de febrer a Madrid contra el professor Julio Valdeón. Finalment, a Oviedo, després d'intentar expulsar el catedràtic marxista González Bueno, el comando fou detingut pels mateixos alumnes del professor afectat --que cregueren que es tractava d'un grup d'extrema dreta-- i lliurat a la policia. Allà es va acabar de fet la història del PCP, perquè unes setmanes més tard, a finals de març, s'autodissolia completament el què en quedava del grup. Hi hagué no sempre fàcils processos de recuperació personal dels implicats per a la vida social normal.

Tornant a la Universitat de Barcelona, les batusses contra la presència de la policia a l'interior dels edificis universitaris assoliren nivells considerables de violència i de creació d'un ambient d'irregularitat de funcionament de la institució. A això s'hi ajuntava la propaganda i els intents de solidaritat activa amb algunes vagues obreres que, d'una manera encara força puntual i aïllada, anunciaven també un nou despertar del moviment obrer a Barcelona. Recordem especialment la vaga de la Harry Walker, que va durar seixanta-dos dies (del 16 de desembre al 15 de febrer) en el transcurs dels quals els EML varen distribuir propaganda, intentaren fer un recital de solidaritat a Econòmiques amb la Ma del Mar Bonet (que fou prohibit a última hora), i organitzaren una manifestació--"llampec" amb incendi de l'aparador del local de l'empresa a Infanta Carlota el dia del judici a Magistratura el 20 de gener. En diverses ma-

nifestacions d'aquests dies es repetí el crit "Harry-Walker, Maquinista y Pegaso vencerán" per part dels estudiants.

Començaren els incidents amb la suspensió del tradicional "Juicio Bufo" el 30 de gener quan més de quatre mil estudiants s'hi havien concentrat per a veure'l. La prohibició --que al·legava absència d'autoritat acadèmica a la facultat que es pogués responsabilitzar de l'acte-- va provocar les protestes generals i es va formar una manifestació de la majoria dels estudiants per la Diagonal avall, amb la consabuda intervenció policial al cap d'una estona.

Els incidents més forts es repetiren de nou a la facultat de Dret. Els dies 3, 9 i 10 de febrer la policia féu intervencions especialment violentes a la facultat, amb el simple pretext d'anar^avarrencar uns cartells que eren ràpidament tornats a penjar pels estudiants, mentre aquests muntaven barricades a les portes amb bancs i cadires i interrompien les classes cada cop que els grisos traspassaven la porta. Finalment, foren clausurades les classes en aqueixa facultat.

Però a Lletres, Medicina i fins i tot a Econòmiques, les entrades i sortides de la policia prenién també pels mateixos dies un caràcter provocador que alterava profundament la vida acadèmica prevista. A Lletres de l'edifici central es feren concentracions al pati, pitades en protesta que varen acabar amb una manifestació el 22 de febrer amb 16 detinguts (R. Argullol, Ll. Laduet...) i a Pedralbes s'organitzà una "campanya de desinfección de la facultad de sociales y chivatos" que va començar amb fotos dels principals homes amb corbata que es passejaven pels corredors de la facultat, humorísticament denunciats en els cartells murals, etiquetes per les parets i tirades de xavalla, va continuar amb interrupcions sistemàtiques de les classes cada cop que entraven els grisos i amb vaga si hi havia algun detingut, i va acabar amb barricades i cops de pedra a dins mateix de la facultat, fins que aquesta també va ser clausurada el dia 1 de març, després d'haver-se extés el conflicte als cursos de tarda que havien iniciat diverses protestes per manca de classes sufi-

cients i altres problemes.

També va ser una bona mostra de la histèria repressiva que flotava en l'ambient, el frustrat recital que havia de fer Pete Seeger a l'escola d'Enginyers el 13 de febrer. Havia ja actuat sese problemes a Sevilla, Sant Sebastià i Terrassa, i aquella era la darrera actuació prevista abans d'anars'en cap a Cuba. Però el governador civil ho deuria considerar molt perillós perquè el va prohibir, també a última hora i quan ja hi havia més de deu mil persones (joves universitaris, estudiants de batxillerat i d'altres ambients) concentrats a l'explanada preparada per a l'acte. Es va despenjar una bandera catalana des de dalt de l'escola, i aviat va començar una brutal intervenció dels cavalls, jeeps i cotxes de policies, ajudats per un helicòpter, una tanqueta d'aigua i nombrosos efectius humans. La batalla campal que es va organitzar a les dues bandes de la Diagonal va durar unes quantes hores, hi hagué catorze detinguts, i manifestacions que s'allargaren cap al barri de Les Corts i el centre de la ciutat.

Va haver-hi una curta treva en aquests enfrontaments entre els estudiants i la policia amb el nomenament i presa de possessió del nou rector, Arturo Caballero, que havia estat vice-rector amb Estapé. En la cerimònia protocolaria del 5 de març, el director general d'Ensenyament Universitari va pronunciar una frase que es va fer una mica famosa:

"Lo que nuestras Universidades necesitan, dentro y fuera de nuestras fronteras, es mano de hierro con guante de terciopelo."¹⁹

Caballero va intentar posar en pràctica aquest lema, però aviat se li va trencar el vellut del guant.

La reobertura ~~de~~ les facultats es va fer amb els policies uniformats enretirats uns metres de la porta dels edificis, i amb una certa precaució de consultar les autoritats acadèmiques abans de traspassar-la.

Fou en aquest curt període quan es varen celebrar alguns actes estudiantils de tipus una mica diferents a la pura dinàmica antipolicial que havia caracteritzat les setmanes anteriors.

Així, el 12 de març fou commemorat el centenari de la Comuna de París. A Lletres de Pedralbes, uns cinc-cents estudiants concentrats en una aula varen escoltar, entre pancartes amb visques a la revolució socialista, un parell d'intervencions sobre "el primer govern de la classe obrera... que permetia l'emancipació econòmica del treball". Després d'altres parlaments, els reunits entonaren la Internacional i varen sortir als corredors cantant l'himne revolucionari mentre voltaven per la facultat. L'acte va acabar amb visques a la Comuna, la classe obrera i el socialisme, i per primera vegada en uns quants mesos sense intervenció policial.

També s'intensificaren alguns conflictes acadèmico-ideològics que estaven plantejats des de principis de curs. A Ciències, les crítiques contra els mètodes del catedràtic de Química Ibarz, que no havien donat cap resultat concret, es varen convertir en denúncies del caràcter de classe de l'ensenyament de la ciència i de la investigació i en exigència d'expulsió d'Ibarz. A Econòmiques, les crítiques a Campos Nordmann cristal·litzaren en el boicot a un examen i una certa paralització de la càtedra. Però el nivell màxim de conflictivitat va esclatar, de nou, amb el metafísic Canals que seguia estant encarregat de la Introducció a la Filosofia de primer curs de Lletres. Després de mesos de contestació a classe, es va intensificar la denúncia de les seves concepcions idealistes i escolàstiques, tot presentant la filosofia materialista i el marxisme gairebé com a úniques alternatives a l'ensenyament. El 26 de març, una assemblea d'uns cinc-cents estudiants va decidir fer realitat la tan anunciada expulsió i es traslladà massivament al seminari on es trobava el professor cridant: "Canals expulsión por fascista i por cabrón". L'eslogan, com se sap, faria fortuna anys després aplicat a personatges com Viola, Pablo Porta, etc., però no tenim notícia que hagués estat utilitzat abans. Rodejat pels estudiants, i amb algunes empentes, Canals travessà la facultat, intentà acomiadar-se dels bidells, i sortí finalment al carrer entre crits i aplaudiments. Malgrat l'escàndol que

varen fer alguns òrgans de premsa (Solidaridad Nacional, per exemple, va destacar la notícia a primera plana), el ministeri no va acceptar la proposta de la junta de facultat de suspendre les classes en senyal de protesta, Canals va renunciar a donar les classes massives de primer curs i, tot continuant la seva labor de croada universitària antimarxista, s'ha refugiat des d'aleshores, amb poques excepcions, en els seminaris reduïts i els cursos d'especialitat de final de carrera.

La semi-treva policial va durar poc, perquè després de les vacances de Pasqua els grisos s'instal·laren d'una manera permanent a dintre de les facultats. A Econòmiques, Dret i Lletres de Pedralbes es va declarar vaga indefinida, amb protestes del mateixos catedràtics i una pràctica finalització del curs acadèmic. També a Arquitectura una sèrie d'experiències de participació dels estudiants en els criteris i el funcionament d'algunes ensenyances van precipitar una crisi general de l'escola, amb dimissió del director Gil Nebot, clausura de l'escola per ordre governativa i inici d'un llarg període de tensions internes en el qual va estar fins i tot en qüestió la mateixa continuïtat de la institució.

Únicament es desenvoluparen algunes discussions en algunes facultats sobre el contingut de la Llei d'Educació, les directrius de la qual serien començades a aplicar poc després, i sobre l'aprovació de la Llei Sindical continuïsta per les Corts, introduint-hi la polèmica entorn a la participació o el boicot a les eleccions sindicals d'aquell mes de maig que dividia els diferents grups que actuaven en el si del moviment obrer. Dintre d'aquesta problemàtica, i en lluita contra la repressió (que en altres camps fora de la Universitat incloïa una nova reforma repressiva del Còdig Penal), es va celebrar una vistosa manifestació per les Rambles el 23 d'abril, dia del Llibre i de la rosa, i es feren algunes accions al voltant de l'1 de maig.

El curs, doncs, presidit sobretot per la lluita contra el procés de Burgos i les constants mobilitzacions contra la policia, havia significat el desvetllament a l'acció antifranquista d'amplis sectors de l'estu-

diantat, i l'aparició de les primeres formes d'enquadrament en comités de curs que permetrien abordar amb una certa força la concreció de la Llei d'Educació en el curs següent. De fet, en aquest any s'inicia, després del radicalisme dels anys 1968-1970, un nou procés de recomposició del moviment estudiantil sobre una referència de masses. Les progressives rectificacions en la línia d'actuació d'alguns grups revolucionaris, i la crisi d'alguns d'ells (sovint saldada amb la incorporació de militants al PSUC), veran permetre relançar de nou un moviment de masses que feia front als greus problemes de fons de l'estructura universitària. Però el règim franquista accentuà el seu tancament repressiu i dictatorial, oblidant fins i tot els projectes reformistes que havia començat a posar en marxa, i la crisi de la institució universitària s'anà agreujant fins arribar a un autèntic col.lapse, que dificultava la mateixa possibilitat d'existència del moviment universitari. En les pàgines següents veurem aquest procés que va deixar, al final del franquisme, un autèntic buit de vida universitària en tots els terrenys, que ha de ser abordat ja des d'una nova situació.

Contra la selectivitat i els plans d'estudi imposats

La primera concreció pràctica de la Llei d'Educació arribà en forma dels examens d'accés a la Universitat per als estudiants que havien aprovat ja el C.O.U., més coneguts per proves de selectivitat. Aquestes proves formaven part d'un ampli conjunt de mesures, que de fet començaven al pre-escolar i que tenien com a fites significatives la divisió entre el B.U.P. i l'ensenyament professional, el caràcter selectiu del primer curs de les facultats universitàries, la introducció d'un primer cicle d'ensenyament superior a base de tres cursos, etc., mitjançant les quals s'estructurava tota la xarxa prevista en la Llei d'Educació per a que l'ensenyament fos efectivament un instrument de divisió classista de la força de treball i de producció de les diferències i antagonismes so-

cials. Però foren precisament els examens de selectivitat, per la claretat amb què apareixien com a obstacles per a l'accés de sectors de les classes populars a l'ensenyament universitari, i per la major capacitat de resposta dels estudiants, els que condensaren la protesta contra aquestes mesures classistes i antipopulars i constituïren un senyal d'alerta general per a tota la població. Com veurem, també el moviment universitari seria el motor desencadenant de les àmplies protestes i reivindicacions enfront dels projectes generals de política educativa ministerial que donarien lloc a la formació de moviments de masses específics en els diversos sectors de l'ensenyament.

Pel que fa a les proves de selectivitat, es realitzaren en període no-lectiu, el mes de juliol, amb les facultats tancades, control policial de l'accés al seu interior, manca d'informació, d'experiència reivindicativa i d'organització per part de la majoria dels estudiants que hi participaven, i desconexió amb els grups més conscients i actius del moviment pròpiament universitari. Tot i això, la consigna de boicot a les proves s'extengué ràpidament i aconseguí un notable èxit. En les diverses facultats en què havien de celebrar-se els examens, i especialment a Econòmiques, alguns grups d'universitaris aconseguiren d'entrar-hi saltant per finestres interiors o per altres procediments i lograren dirigir la paraula als batxillers que esperaven torn per a sotmetre's a les proves, culminant així la campanya informativa i de denúncia realitzada durant les setmanes anteriors, en les cues de matrícula, reunions i assemblees celebrades fora dels locals universitaris, etc. La intervenció policial i d'alguns catedràtics no impedí la formulació de protestes per part dels mateixos interessats, el boicot efectiu a les proves en gran nombre de casos, i l'obtenció en la pràctica d'aprovats generalitzats que neutralitzaven de fet la tasca selectiva prevista i ajudaven encara a estendre la sensibilització i l'enfrontament contra aquesta primera i simbòlica aplicació d'una reforma educativa que havia estat presentada amb pretensions de modernització i democratització de l'ensenyança.